

HAL
open science

Η ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ ΘΥΣΙΑ ΤΗΣ ΑΛΚΗΣΤΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΗ

Dina Bacalexi

► **To cite this version:**

Dina Bacalexi. Η ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ ΘΥΣΙΑ ΤΗΣ ΑΛΚΗΣΤΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΗ. Ελληνικά, 2007. ⟨halshs-01639535⟩

HAL Id: halshs-01639535

<https://shs.hal.science/halshs-01639535>

Submitted on 20 Nov 2017

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire HAL, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Η ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ ΘΥΣΙΑ ΤΗΣ ΑΛΚΗΣΤΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΗ

Τὸ μοτίβο τῆς ἐθελοντικῆς θυσίας προβληματίζει ιδιαίτερα τὸν Εὐριπίδη, εἴτε ὡς βασικὸ συστατικὸ τῆς δραματικῆς πλοκῆς, στὴν Ἔλκηστη, τὶς Φοίνισσες, τοὺς Ἡρακλεΐδες, τὴν Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι, εἴτε ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο κύριους μοχλοὺς τῆς, ὅπως στὴν Ἐκάβη. Ἡ ἐπιλογή τοῦ θανάτου ὡς μέσου γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς τόσο σημαντικῆς στὸν ἀρχαῖο κόσμον ὑστεροφημίας, τῆς εὐκλείας αὐτῆς ποὺ ξεχωρίζει τοὺς ἥρωες ἀπὸ τὸ ἀνώνυμον πλῆθος, δὲν εἶναι βέβαια ἐπινοήση τῆς τραγικῆς σκηνῆς· τὰ ἐθελούσια εὐριπίδεια θύματα ἔχουν ἤδη ὑποδυθεῖ τὸν ρόλον αὐτὸν στὸν μῦθον, ἢ ἀκόμα καὶ στὸ παραμῦθον καὶ στὸν θρύλον, ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἔλκηστη. Ὅμως, ἂν συγκρίνομε καθεμιὰ ἀπὸ τὶς προϋπάρχουσες ἱστορίες μὲ τὴν θεατρικὴ διασκευὴ τους ἀπὸ τὸν Εὐριπίδην, θὰ διαπιστώσομε πῶς τίποτε δὲν εἶναι πιά τόσο αὐτονόητον μαγικὸ ἢ τόσο ἀπλοῖκον ἢ ἠρωϊκόν. Τὰ θύματα ἔχουν λίγο ὡς πολὺ ξεφύγει ἀπὸ τὰ πλαίσια ποὺ τοὺς ἔθετε τὸ παρελθόν τους, ἢ φαντασία τοῦ θεατῆ δὲν μπορεῖ πιά νὰ ἀρκεστῆ στὴν καθησυχαστικὴ παρακολούθησιν τῆς ἐκπλήρωσιν μιᾶς προκαθορισμένης πορείας. Καθένας ἀπὸ τοὺς θυσιαζόμενους ἥρωες (ἠρωΐδες, γιὰ νὰ εἶμασθε πῶς ἀκριβεῖς, ἐφόσον τὸ μόνον ἄρρεν θύμα εἶναι ὁ Μενεικέας τῶν Φοινισσῶν) παρεκκλίνει ἀπὸ τὸ μυθικὸ ἢ παραμυθικὸ παρελθόν· ἢ Ἔλκηστη δὲν εἶναι πιά μονάχα μία μέχρι θανάτου ἀφοσιωμένη σύζυγος· ὁ Μενεικέας καὶ ἡ Μακαρία δὲν ἀρκοῦνται στὸν ρόλον τοῦ φαρμακοῦ ποὺ θὰ θεραπεύσει μιὰ νοσοῦσα πόλιν· ἢ Ἰφιγένεια δὲν ὑπακούει ἀποκλειστικὰ στὴ λογικὴ τοῦ ἀγνοῦ ἐκείνου πατριωτισμοῦ ποὺ θέλει τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐκστρατεύουν στὴν Τροία γιὰ νὰ ἀποκαταστήσουν τὴ δικαιοσύνη ὕστερον ἀπὸ τὴ θρασείαν βαρβαρικὴ προσβολὴν ποὺ ἔχουν ὑποστεί· ἢ Πολυξένη δὲν προσφέρει τὸ παρθενικὸ αἷμα μιᾶς πειθήνιας κόρης γιὰ χάριν τοῦ Ἀχιλλέου τοῦ ὁποίου οἱ ἐπιθυμίαι ἀποτελοῦν, ἀκόμα καὶ μετὰ θάνατον, ἀδιαμφισβήτητες διαταγές. Καὶ σὲ καμιά περίπτωσιν κανένα ἀπὸ τὰ θύματα δὲν προσφέρει τὸ ὑπέρτατον δῶρον τῆς ζωῆς χωρὶς νὰ ἐξηγήσῃ τὰ κίνητρά του ἢ τοὺς δισταγμούς του, χωρὶς νὰ ἐκφράσῃ κάποτε τὶς ἀπαιτήσεις του, τὶς ἐπιταγὰς ποὺ πρέπει νὰ σεβαστοῦν οἱ ἐπιζῶντες.¹

1. Συνοπτικὴ παρουσίασις τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἐθελοντικῆς θυσίας στὴν τραγωδίαν, εἴτε ὡς κύριον συστατικὸν τοῦ ἔργου, εἴτε ὡς ἐνὸς ἀπὸ τὰ συνθετικὰ τοῦ στοιχείου στὴν Anne Pippin Burnett, *Catastrophe survived. Euripides' plays of mixed reversal*, Ὁξφόρδην 1971, σσ. 22-26, μὲ ἀναφορὰν εἰς τὶς τραγωδίας ὅπου ὁ Εὐριπίδης πραγματεύεται τὸ θέμα.

Ἡ Ἄλκηστη κατέχει μία ἐξέχουσα θέση στή σειρὰ τῶν ἐθελοντικῶν θυσιῶν, ὄχι μόνο γιατί ἀποτελεῖ χρονολογικὰ τὴν πρώτη διδάξασα, ἀλλὰ κυρίως γιατί εἶναι ἡ μόνη ποὺ δὲν εἶναι παρθένος, ἡ μόνη τῆς ὁποίας ἡ θυσία ἐντάσσεται στὸ πλαίσιο τῆς ἑγγαμῆς καὶ οἰκογενειακῆς ζωῆς. Ἡ Ἄλκηστη εἶναι (φαινομενικά) τὸ πρότυπο τῆς ἐρωτευμένης γυναίκας ποὺ ἀγόγγυστα προσφέρει τὴ ζωὴ τῆς γιὰ χάρη τοῦ ἀγαπημένου τῆς Ἄδμητου. Ὅπως στὰ παραμύθια, ἡ ἀνταμοιβὴ μιᾶς τέτοιας μέχρι θανάτου ἀγάπης εἶναι ἡ ἀνάσταση τῆς νεκρῆς μετὰ τὴ μεσολάβηση ἑνὸς παντοδύναμου ἥρωα ποὺ παλεύει μετὰ τὸν Θάνατο (ἢ μετὰ τὸν Χάρο) καὶ τὸν νικά. Εὐτυχία ἑνὸς ἀγαπημένου ζευγαριοῦ ποὺ σμίγει πάλι, μετὰ ἀπὸ φοβερὴ δοκιμασία...

Γνωρίζοντας τὴν τάση τοῦ Εὐριπίδη νὰ ἀναθεωρεῖ τὰ παραδεδομένα σχήματα ταράζοντας ἔτσι τὰ ἤρεμα νερὰ τῆς σκέψης τῶν Ἀθηναίων θεατῶν, εὐκόλα φανταζόμαστε πῶς ἡ ἱστορία τῆς Ἄλκηστης ξεπερνᾷ τὸ σχῆμα ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω. Ἡ θυσία τῆς καὶ ἡ νεκρανάστασή τῆς, οἱ ἀντιδράσεις τοῦ Ἄδμητου, ἡ κωμικὴ ἔως γκροτέσκα παρουσία τοῦ Ἡρακλῆ, ποὺ ὅμως δὲν ξεχνᾷ ποιά εἶναι ἡ ὑποχρέωσή του ὡς ξένου τοῦ Θεσσαλοῦ βασιλιᾶ, ὁ ρόλος τῶν θεῶν, τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ τοῦ Θανάτου, καὶ τέλος ἡ θλίψη τῶν ὑπηρετῶν τοῦ παλατιοῦ, τὰ κλάματα τοῦ μικροῦ Εὐμηλου, ὁ θαυμασμὸς τοῦ Χοροῦ, ὅλα αὐτὰ ἐντάσσονται σὲ ἕνα νέο προβληματισμὸ ποὺ ἐστιάζει στὸ βαθύτερο νόημα τῆς αὐταπάρνησης: πρὸς τί μιὰ θυσία ποὺ ἀκυρώνεται μόλις ἔχει πραγματοποιηθεῖ; Πρὸς τί μιὰ προσδοκία εὐκλείας ποὺ παραμένει κενὸ γράμμα, ἀφοῦ ἡ εὐκλεῆς γυνὴ δὲν προορίζεται γιὰ τὰ δῶματα τοῦ Ἄδη, ὅπου εἶναι μονάχα περαστική; Ποῦ καταλήγουν τόσος πόνος καὶ τόση ἀγάπη;

Στὴν προσπάθειά μας νὰ ἀπαντήσουμε στὰ ἐρωτήματα αὐτά, θὰ χρησιμοποιήσουμε πρῶτα τὴν ἀφηγηματολογικὴ/σημειωτικὴ προσέγγιση τῆς τραγωδίας μετὰ τὴ βοήθεια τοῦ μοντέλου τοῦ Greimas. Ἡ πρόθεσή μας δὲν εἶναι νὰ ἐξερευνήσουμε ὅλες τὶς πλευρὲς τοῦ θέματος, ποὺ ἔχει ἀναπτυχθεῖ διεξοδικὰ ἀπὸ ἄλλους ἐρευνητές.² Τὸ μοντέλο καὶ τὰ συνακόλουθα σχήματα ποὺ θὰ προτείνουμε γιὰ τὴν Ἄλκηστη θὰ μᾶς χρησιμεύουν μόνον ὡς μίτος γιὰ τὴ διερεύνηση τοῦ εὐριπίδειου προβληματισμοῦ ὑπὸ ἕνα περισσότερο ἀνθρωπολογικὸ καὶ κοινωνιολογικὸ πρίσμα, ὅπου θὰ διερωτηθοῦμε πῶς ἕνα μοτίβο, ποὺ κατὰ γενικὴ ὁμολο-

2. Παρουσίαση τοῦ μοντέλου τοῦ Greimas καὶ τοῦ θεωρητικοῦ του ὑπόβαθρου, ἐπίπεδα ἀνάλυσης, σχηματικὴ ἐπεξήγηση τῶν ρόλων τῶν actants (δρώντων προσώπων), διάκρισή τους ἀπὸ τοὺς acteurs (πρόσωπα τῆς ἱστορίας ποὺ ὑποδύονται τοὺς ρόλους), λεπτομερὴς ἀνάλυση τῆς Ἄλκηστης μετὰ βάση τὸ μοντέλο αὐτό, καθὼς καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία στὸν Νικόλαο Π. Μπεζαντάκο, *Τὸ ἀφηγηματικὸ μοντέλο τοῦ Greimas καὶ οἱ τραγωδίες τοῦ Εὐριπίδη*, Ἀθήνα 2004.

γία ἔρχεται ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ παραμυθιοῦ, προσαρμόζεται στὸ μυθολογικὸ πλαίσιο καὶ παρουσιάζεται στὴ σκηνή, πῶς δηλαδὴ μιὰ ἠθικοπλαστικὴ ἱστορία μετατρέπεται σὲ «παιδευτικὴ».³ Στὸ πλαίσιο τῆς «παιδείας» αὐτῆς θὰ ἐνταχθεῖ τὸ ἐρώτημα τῆς διαχρονικῆς καὶ ἀξεπέραστης ἰσχῦος τῶν παραδεδομένων προτύπων τοῦ ἠρωϊσμοῦ καὶ τῆς εὐγένειας, ποὺ θὰ συνδεθοῦν καὶ μὲ τὰ στερεότυπα τοῦ ἄνδρα καὶ τῆς γυναίκας στὴν ἰδιωτικὴ καὶ τὴ δημόσια σφαίρα. Ἡ ἐθελοντικὴ θυσία καὶ ἡ ἀκύρωσή της μὲ τὴν ἐπαναφορὰ τοῦ θύματος στὴ ζωὴ σηματοδοτοῦν ἄραγε τὴ μετάβαση ἀπὸ μιὰ ἀπόλυτη σὲ μιὰ σχετικὴ ἔννοια τῆς εὐγένειας, ἢ τὴν ὀριστικὴ καὶ ἀμετάκλητη ἐξαφάνισή της ὡς ἀξίας, ἐφόσον δὲν μπορεῖ πιὰ καμιὰ ἀρίστη γυνὴ νὰ προσφέρει τὴ ζωὴ της γιὰ τὸν ἀγαπημένο της χωρὶς νὰ διακινδυνεύει τὴ σωτήρια παρέμβαση ἐνὸς Ἡρακλῆ;

1. Ἡ θυσία ὡς ὑπέρτατη δόσις καὶ ἡ ἀνάγκη ἰσάξιας ἀντιδόσεως

Σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ Ἄπολλωνα στὸν Πρόλογο (στ. 1-27), ἡ παρέμβασή του καὶ τὸ ξεγέλασμα τῶν Μοιρῶν χάρισε στὸν Ἄδμητο τὴν ἀθανασία, μὲ τὴν προϋπόθεση πῶς ὁ νεαρὸς βασιλιάς θὰ βρεῖ κάποιον ποὺ θὰ τὸν «ἀντικαταστήσει» στὸν θάνατο. Τὸ μόνο πρόσωπο ποὺ δέχτηκε νὰ παίξει τὸν ρόλο αὐτὸ ἦταν ἡ γυναίκα του, πού, στὴν ἀρχὴ τῆς σκηνηκῆς δράσης, κατ' οἴκους βαστάζεται ψυχορραγοῦσα (στ. 19-20). Τὸ κίνητρό της εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ ἄνδρα της· τὸ κίνητρό του εἶναι νὰ γλιτώσει ἀπὸ τὶς Μοῖρες. Καθένας λοιπὸν ἀπὸ τοὺς δύο συζύγους μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ Ὑποκείμενο μὲ διαμετρικὰ ἀντίθετο, βέβαια, γιὰ τὸν καθένα Ἄντικείμενο: ἡ ζωὴ γιὰ τὸν Ἄδμητο, ἡ σωτηρία τοῦ συζύγου μὲσφ τῆς θυσίας τῆς ζωῆς γιὰ τὴν Ἔλκηστη. Στὸ πλαίσιο τοῦ σχήματος δόσις/ἀντίδοσις, ἡ θυσία ἀπαιτεῖ κάποια ἀντίστοιχη προσφορά. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ θὰ προτείνουμε δύο ἀφηγηματικὰ σχήματα, φαινομενικὰ διαμετρικὰ ἀντίθετα, ποὺ ἐνοποιοῦνται ὅσον ἀφορᾷ τὸν ρόλο τοῦ Βοηθοῦ καὶ κυρίως τοῦ Ἀντιπάλου.

Τὸ πρῶτο σχῆμα, τὸ πιὸ προφανές, ποὺ σχετίζεται καὶ μὲ τὸ παραδοσιακὸ μοτίβο τῆς θυσίας τοῦ ἀγαπημένου προσώπου καὶ μὲ ἐκεῖνο τῆς θυσίας τῆς συζύγου πρὸς χάριν τοῦ συζύγου,⁴ θέλει ὡς Ὑποκείμενο τὴν

3. Γιὰ τὸ παραμυθικὸ πρότυπο, Albin Lesky, *Alkestis: der Mythos und das Drama*, Βιέννη 1925, σσ. 20-26 καὶ 32, συγγένεια τοῦ μοτίβου τῆς θυσίας τῆς Ἔλκηστης μὲ τὰ γερμανικὰ καὶ Ἰνδικὰ λαϊκὰ μοτίβα τῆς θυσίας τοῦ ἀγαπημένου (ἢ τῆς ἀγαπημένης)· σσ. 27-30, παραλληλισμὸς μὲ τὸ ἑλληνικὸ δημοτικὸ τραγούδι. Θὰ ἐπανέλθουμε στὴ σημασία τοῦ παραμυθικοῦ μοτίβου.

4. Lesky, ὁ.π., σ. 36: διάκριση ἀνάμεσα στὶς δύο παραλλαγές τοῦ μοτίβου, ἀνάλογα μὲ τὸ πολιτιστικὸ περιβάλλον τους: «Im östlichen Kulturkreise ist es die Frau, die sich entsprechend ihrem geringeren Werte für den Mann hingibt, im Bereiche germanischer Kultur

Ἄλκηστη, καὶ ὡς Ἄντικείμενο τὴν ἀθανασία τοῦ Ἄδμητου. Ἀποστολέας (Δύναμη) εἶναι ὁ Ἀπόλλων. Ὅσο γιὰ τὸν Βοηθό, ἔμμεσα μπορεῖ νὰ παίξει τὸν ρόλο αὐτὸ τόσο ὁ Φέρης, ὁ πατέρας τοῦ Ἄδμητου, ποὺ ἀρνήθηκε νὰ προσφέρει τὴ ζωὴ του γιὰ τὸν γιό του καὶ ἄφησε ἔτσι ἐλεύθερο τὸ πεδίο γιὰ ἓνα ἄλλο ἐθελούσιο θύμα, ὅσο καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πρόσωπα στὰ ὁποῖα ἀπευθύνθηκε ὁ Ἄδμητος, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἀπόλλων στὸν Πρόλογο:

πάντας δ' ἐλέγξας καὶ διεξελθὼν φίλους,
καὶ πατέρα γραῖαν θ' ἢ σφ' ἔτικτε μητέρα,
οὐχ ἠῦρε πλὴν γυναικὸς ὅστις ἤθελεν
θανεῖν πρὸ κείνου. (στ. 15-18)

Ἡ ἄρνηση τῶν γονέων,⁵ εἶτε προέρχεται εἴτε ὄχι ἀπὸ τὸ παραμυθικὸ μοτίβο,⁶ ἦταν ἀναμενόμενη, κυρίως λόγω τῆς ἡλικίας τους, ἐφόσον τὸ αἶμα ποὺ ζητοῦν οἱ θεοὶ στὴν περίπτωση μιᾶς ἐθελούσιας θυσίας πρέπει νὰ ἔχει σφρίγος καὶ δύναμη γιὰ νὰ ἐπιφέρει τὸ σωτήριο ἀποτέλεσμα. Ἡ ἀντικατάσταση τοῦ νέου ἀπὸ ἓναν ἡλικιωμένο, ἀκόμα καὶ ἂν πρόκειται γιὰ τὴν ἐθελούσια προσφορὰ ἑνὸς γονιοῦ γιὰ νὰ σώσει τὸ παιδί του (ὅπως στὶς *Φοίνισσες* ἢ στὴν *Ἐκάβη*), δὲν γίνεται ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὶς ὑπερφυσικὲς δυνάμεις ποὺ ἀπαιτοῦν τὴ θυσία. Βέβαια, τὸν ρόλο τοῦ Βοηθοῦ

tritt der Mann schützend und opfernd für das Weib ein». Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ὁμως ἡ γυναίκα βρίσκεται σὲ ὑποδεέστερη θέση ἂν ἀκολουθήσουμε τὴ λογικὴ του, εἴτε διότι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνδρα εἶναι τελικὰ πιὸ σημαντικὴ ἀπὸ ἐκείνη τῆς γυναίκας ποὺ προσφέρεται νὰ πεθάνει, εἴτε διότι ἡ γυναίκα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν παρέμβαση τοῦ ἀνδρα, δηλαδὴ δὲν μπορεῖ μόνη της νὰ παλέψει γιὰ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸν θάνατο.

5. Ἡ αὐθεντικότητα τοῦ στίχου αὐτοῦ ἀμφισβητεῖται (βλ. καὶ Euripide, *Alceste*, a cura di Davide Susannetti, Βενετία 2001), ἀλλά, ὅπως εὐστοχα παρατηρεῖ ὁ Daniel Jakob, «Der Redenstreit in Euripides's *Alkestis* und der Charakter des Stückes», *Hermes* 127 (1999) 284-285, ἂν δὲν ὀβελιστεῖ, ὁ στ. 16 ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ δράματος, διότι γιὰ πρώτη φορὰ ἀντιπαραθέτει τοὺς γονεῖς τοῦ Ἄδμητου, τοὺς ὁμογενεῖς ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ περίμενε κανεὶς μιὰ συμπεριφορὰ σύμφωνη μὲ τὸν κώδικα τῆς ἀλληλεγγύης μεταξὺ ὁμαίμων, καὶ τὴ σύζυγο, τὴν ὁποία κανεὶς δεσμὸς αἵματος δὲν συνδέει μὲ τὸν σύζυγο καὶ τῆς ὁποίας ἡ προσφορὰ βασίζεται μόνο στὴν ἀγάπη. Στὴ συνέχεια, ἡ ἴδια ἢ Ἄλκηστη θὰ ἀναφερθεῖ στὴν προδοσία τῶν γονέων, ποὺ ἀρνήθηκαν νὰ πεθάνουν εὐκλεῶς γιὰ τὸ μοναδικὸ τους παιδί (στ. 290-294).

6. Κατὰ τὸν Lesky, ὁ.π., σσ. 41-42, ἡ ἄρνηση ἀνήκει στὰ πανάρχαια στοιχεῖα ποὺ συνθέτουν τὸ μοντέλο τῆς θυσίας τοῦ ἀγαπημένου/τῆς ἀγαπημένης καὶ τὸ ἀρχέτυπο τοῦ μύθου τοῦ Ἄδμητου καὶ τῆς Ἄλκηστης. Τὸ μοτίβο αὐτὸ ἀπαντᾶται στὸ δημοτικὸ τραγούδι, ὅπως ἀναφέρει ὁ Lesky ποὺ παραπέμπει ἐπίσης στὸν Ν. Γ. Πολίτη, γιὰ παράδειγμα στὸ ἀκριτικὸ τραγούδι τοῦ Γιάννη (ἢ, κατ' ἄλλες παραλλαγές, τοῦ Διγενῆ), ὅπου ἡ «κάλη», ἡ ἄρραβωνιαστικιά, δέχεται νὰ προσφέρει γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀγαπημένου τὰ χρόνια ποὺ ζητᾶ ὁ Ἄη-Γιώργης γιὰ νὰ τὸν γλυτώσει ἀπὸ τὸν θάνατο, ἐνῶ καὶ ὁ «ἀφέντης» καὶ ἡ μάνα ἀρνοῦνται. Γιὰ τὴν ποντιακὴ παραλλαγὴ τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Γιάννη, μὲ ἀναφορὰ στὸν μῦθο τῆς Ἄκηστης, Δ. Ἄ. Πετρόπουλος, *Ἑλληνικὰ Δημοτικὰ τραγούδια. Ἐκλογή κειμένων, σχόλια καὶ εἰσαγωγὴ*, Ἀθήνα 1958-1959.

μπορεῖ νὰ παίξει καὶ ὁ Θάνατος⁷ ποὺ ἐμφανίζεται στὸν Πρόλογο ἔτοιμος νὰ ὀδηγήσει τὴν Ἄλκηστη στὸν Ἄδη καὶ λογομαχεῖ μὲ τὸν Ἀπόλλωνα (στ. 51-63).

Ἀντίπαλος εἶναι ὁ Ἡρακλῆς, γιατί ἡ παρέμβασή του, ποὺ ἀναγγέλλεται ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα ἤδη στὸ τέλος τοῦ Προλόγου (στ. 65-69), ἐμποδίζει τὴν πραγματοποίηση τοῦ Ἀντικειμένου. Τὸ πρῶτο λοιπὸν σχῆμα διαμορφώνεται ὡς ἑξῆς:

Ἀπόλλων (Δ) → ἀθανασία Ἄδμητου (Ἀντικ.) → Ἄδμητος (Π)
 ↑
 Φέρης, μητέρα, φίλοι (Β) → Ἄλκηστη (Υ) ← Ἡρακλῆς (Ἀντίπ.)
 Θάνατος (Β)

Ἡ θυσία τῆς Ἄλκηστης εἶναι ἐπομένως μιὰ ἐγγύηση γιὰ τὸν Ἄδμητο, ἕνα ὑπέρτατο δῶρο,⁸ τὸ δῶρο μιᾶς ζωῆς ποὺ θὰ ἀντικαταστήσει τὴ δική του. Ἡ προσφορά, ποὺ ξεκίνησε μὲ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Ἀπόλλωνα, ἀποτελεῖ τετελεσμένο γεγονός τῆ στιγμῆ ποὺ ἀρχίζει ἡ σκηνικὴ δράση, ἀκριβῶς γιατί σημασία δὲν ἔχει πιά οὔτε κάτω ἀπὸ ποιῆς συνθήκες ὁ Ἄδμητος δέχτηκε τὴ θυσία τῆς γυναίκας του, οὔτε μὲ ποιὰ ἐπιχειρήματα ἀπευθύνθηκε σὲ ὅσους ἀρνήθηκαν νὰ θυσιαστοῦν γιὰ χάρη του, οὔτε κἀν γιὰ ποιὸ λόγο οἱ Μοῖρες τὸν καταδίκασαν νὰ πεθάνει πρόωρα. Σημασία ἔχει ἡ πορεία τῆς Ἄλκηστης πρὸς τὸν θάνατο, τὴν ὁποία ἡ θεράπαινα μᾶς παρουσιάζει πρὶν ἐμφανιστεῖ ἡ ἴδια ἡ ἡρώιδα στὴ σκηνή (στ. 152-198), μετὰ ἀπὸ τὰ ἐγκώμια τοῦ Χοροῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ γυναίκα ποὺ πεθαίνει εἶναι εὐκλεῆς καὶ ἀρίστη τῶν ὑφ' ἡλίω (στ. 150-151). Ἀρίστη, ὑπερβεβλημένη (στ. 152, 153) εἶναι ἡ Ἄλκηστη καὶ κατὰ τὴ θεράπαινα, γιατί ἡ ἐθελοντικὴ προσφορά τῆς εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη τιμὴ ποὺ μπορεῖ νὰ προσφέρει στὸν ἄνδρα τῆς (στ. 155). Βέβαια ἡ τιμὴ αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἐρμηνευτεῖ καὶ ὡς μιὰ μορφὴ ὑποδούλωσης τοῦ Ἄδμητου, ποὺ θὰ τῆς εἶναι αἰώνια ὑποχρεωμένος (ἀφοῦ ἡ ζωὴ του θὰ διαρκέσει αἰώνια), ἐφόσον

7. Γιὰ τὸν ρόλο τοῦ Θανάτου ὡς ψυχοπομποῦ καὶ τὴ σχέση τοῦ Εὐριπίδη μὲ τὴν ὁμώνυμη (χαμένη) τραγωδία τοῦ Φρυνίχου, Lesky, ὁ.π., σσ. 63-65 καὶ Rachel Aéliou, *Euripide héritier d'Eschyle*, τ. 1, Παρίσι 1983, σ. 284. Ἡ λαϊκὴ μοῦσα ἔχει διατηρήσει τὴν εἰκόνα τοῦ Χάροντα ποὺ ἔρχεται στὸν ἀπάνω κόσμο γιὰ νὰ ἀρπάξει κάποιον ἀπὸ τοὺς ζωντανούς καὶ νὰ τὸν πάρει μαζί του στὸν κάτω κόσμο. Βλ. καὶ Lesky, ὁ.π., σσ. 74-75. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἄδμητος θὰ ἤθελε πολὺ, ὡς ἄλλος Ὀρφέας νὰ ἀψηφήσει τὸν Χάροντα, νὰ κατεβεῖ στὸν Ἄδη καὶ νὰ σώσει τὴν ἀγαπημένη του (στ. 357-362). Τὸν παραλληλισμὸ Ἄδμητου καὶ Ὀρφέας μελετᾷ ἡ Jacqueline Assaël, «La résurrection d'Alceste», *REG* 117 1 (2004) 41.

8. Τὸ δῶρο βέβαια ἀπαιτεῖ ἀνταπόδοση: γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ἡ προσφορά τῆς θυσίας δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ ὡς ἀπόλυτα ἀνιδιοτελής, ὅπως στὸ παραμυθικὸ μοντέλο. Τὴν ἀποψη αὐτὴ μελετᾷ λεπτομερῶς ὁ Marc Padilla, «Gifts of Humiliation: Charis and Tragic Experience in *Alcestis*», *AJPh* 121 (2000) 197-211.

noblesse oblige.⁹ Δεν πρόκειται μονάχα για τὸ ἀσήκωτο ἄλγος στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ἡ θεράπαινα (στ. 198), ἀλλὰ για μιὰ πραγματικὴ ἀνταπόδοση, πράγμα φυσικὰ ἀδύνατο, ὅπως παρατηρεῖ καὶ ἡ ἴδια ἡ Ἄλκηστη, ποὺ ἔχει ἀπόλυτη συνείδηση τῆς ἀνωτερότητάς της:¹⁰

σὺ νῦν μοι τῶν δ' ἀπόμνησαι χάριν·
... ἀξίαν μὲν οὐποτε·
ψυχῆς γὰρ οὐδέν ἐστι τιμώτερον. (στ. 299-301)

Ἡ πρώτη ἐπαφὴ τοῦ κοινοῦ μὲ τὴ μελλοθάνατη ἡρωῖδα γίνεται μέσω τῆς θεράπαινας, ποὺ περιγράφει μὲ παραστατικὴτητα τὸν ἀποχαιρετισμὸ στὴ ζωὴ καὶ παρουσιάζει τὴν σχεδὸν ἱερατικὴ ψυχραμία τῆς Ἄλκηστης, μιὰ μετρημένη συγκίνηση τῆς ὁποίας τὰ βασικὰ συστατικὰ εἶναι πρῶτα-πρῶτα ὁ καλλωπισμὸς, ἡ εὐπρέπεια (στ. 159-161), καὶ ὕστερα ἡ εὐσέβεια¹¹ μὲ προσευχὴ (στ. 163-169) καὶ στόλισμα τῶν βωμῶν (στ. 170-172). Ἡ γυναίκα ποὺ βαδίζει πρὸς τὸν θάνατο ἄκλαυτος ἀστένακτος (στ. 173), τῆς ὁποίας ἡ ὁμορφιὰ δὲν ἀλλοιώνεται ἀπὸ τοῦπιὸν κακὸν (στ. 174) μπορεῖ νὰ παραβληθεῖ μὲ τοὺς ὁμηρικὸς ἐκείνους ἥρωες ὅπως ὁ Ἔκτωρ, ποὺ ἡ ὁμορφιὰ καὶ τὸ παράστημά τους παραμένουν ἀναλλοίωτα μπροστὰ στὸν θάνατο.¹² Νὰ ὅμως ποὺ ἡ γυναίκα ξαναγίνεται γυναίκα, ἀκρι-

9. Giuseppina Basta Donzelli, «Rillegendo l'*Alceste* di Euripide», στὸ F. Benedetti - S. Grandolini (ἐκδ.), *Studi in memoria di Aristide Colonna*, Νάπολη 2003, σ. 60: «[...] eccezionale era stato il comportamento di Alceste, che aveva dato per lui la vita [...]: un gesto eccezionale che obbliga chi lo riceve a ricambiare la *charis* [...]. E il nobile Admeto, [...] che il dio Apollo definisse sin dalle prime battute *hosios*, [...] è comme costretto dall'enormità di quel dono a ricambiare in misura eccezionale, sino a rendere la sua stessa vita simile alla morte». Ἡ παρομοίωση τῆς ζωῆς τοῦ Ἄδμητου μετὰ τὸν θάνατο τῆς γυναίκας του μὲ θάνατο ἀποτελεῖ ἀντικείμενο μελέτης καὶ στὸν Susanetti, ὁ.π. Για τὴ θεοσέβεια τοῦ Ἄδμητου, ποὺ ἐπαινεῖ ὁ Ἀπόλλων, καὶ τὸν ρόλο τῶν θεῶν, Christian Wildberg, *Hyperesie und Eiphanie: ein Versuch über die Bedeutung der Götter in den Dramen des Euripides*, Μόναχο 2002, σσ. 28-29.

10. Ἡ ταπείνωση τοῦ Ἄδμητου, ποὺ ἀδυνατεῖ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὴν ἀριστοκρατικὴ ἐπιταγὴ τῆς ἀντιδόσεως καὶ τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ προσφέρει εἶναι ἡ (ἀνέφικτη) ὑπόσχεση τῆς διὰ βίου χηρείας, ἀναπτύσσεται ἀπὸ τὸν Padilla, ὁ.π., σσ. 179-180, μὲ ἐπισκόπηση τῶν κοινωνιολογικῶν ἀναλύσεων ποὺ ἐξετάζουν τὴν ἀνταλλαγὴ δῶρων σὲ κοινωνίες μὲ ἀσθενῆς θεσμικὸ σύστημα, καὶ μελέτη τῆς ἀρχαιοελληνικῆς φιλοξενίας, ἰδιαίτερα τῆς ὁμηρικῆς, καθὼς καὶ τῆς σύγκρουσης, στὸ πρόσωπο τοῦ Ἄδμητου, τοῦ ἀριστοκρατικοῦ μοντέλου *δόσις/ἀντίδοσις* καὶ τῶν νέων συνθηκῶν ποὺ δημιουργοῦνται μὲ τὴ θυσία τῆς Ἄλκηστης (Padilla, ὁ.π., 181-183, 185-186).

11. Σύμφωνα μὲ τὸν Wildberg, ὁ.π., σσ. 28-29, ἡ εὐσέβεια εἶναι βασικὸ συστατικὸ τῆς συμπεριφορᾶς τῆς Ἄλκηστης, ὅπως καὶ τοῦ ὅσιου Ἄδμητου.

12. Στὴν Ἰλιάδα, Ζ καὶ Χ, βλέπουμε τὸ κάλλος καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια ἐνὸς Ἐκτορα στὸ κατώφλι τοῦ θανάτου. Ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει ἡ Hélène Monsacré, *Les larmes d'Achille. Le héros, la femme et la souffrance dans la poésie d'Homère*, Παρίσι 1984, σ. 73: «Hector [...] n'est jamais si beau, si désirable qu'au moment de sa mort». Παραλληλισμὸς Ἄλκηστης καὶ ἐπικῶν ἡρώων καὶ στὸν Charles Segal, *Euripides and the Poetics of Sorrow: Art, Gender and Commemoration in Alceste, Hippolytus and Hecuba*, Durham NC 1993, σσ. 62-63,

βῶς τῆ στιγμῇ ποὺ ἔρχεται ἀντιμέτωπη μὲ τὸν καθαρὰ γυναικεῖο χῶρο, τὸν θάλαμον καὶ τὸ λέχος (στ. 175), δηλαδὴ μὲ τὴν αἰτία τοῦ θανάτου τῆς. Ὁ δακρύβρεχτος ἀποχαιρετισμὸς ποὺ ἀκολουθεῖ (ὀφθαλμοτέγτω πλημμυρίδι, στ. 184) ἐπαναφέρει τὸν προβληματισμὸ στὸ θέμα τῆς σχέσης τῶν δύο συζύγων, δηλαδὴ τῆς ἀνωτερότητας τῆς γυναίκας, ποῦ, παρόλο τὸν πόνο τῆς, διαλέγει τὸν θάνατο καὶ ὄχι τὴ χηρεία καὶ τὸν δεῦτερο γάμο ποὺ σίγουρα θὰ μπορούσε νὰ συνάψει, ἐφόσον ἔχει ὅλα τὰ τυπικὰ προσόντα τῆς εὐγένειας (στ. 285-286). Ἡ διαδικασία τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ γίνεται ἔτσι μιὰ γαμήλια διαδικασία ἀπὸ τὴν ἀνάποδη,¹³ ἀποκτᾶ μιὰ ἐρωτική ἀπόχρωση¹⁴ ποὺ θὰ τονιστεῖ στὴ συνέχεια ἀπὸ τὴν ἥρωίδα, ὅταν θὰ ἀπαιτήσῃ τὴν διὰ βίου χηρεία.

Ὅταν ἀντικρίζουμε γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἴδια τὴν Ἄλκηστη, τὴν ἀκοῦμε νὰ ἀποχαιρετᾷ τὸν ἥλιο καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἔτοιμη νὰ ἀφεθεῖ στὰ χέρια τοῦ πορθμέως καὶ νὰ κατεβεῖ στὸν κόσμο τοῦ σκότους (στ. 244-272). Κύριο μέλημά τῆς τὰ παιδιὰ τῆς, γιὰ τὴν εὐτυχία τῶν ὁποίων εἶχε προσευχηθεῖ προηγουμένως (στ. 165-169), ἀλλὰ καὶ τὸ ξεκαθάρισμα τῶν κινήτρων τῆς πράξης τῆς, πράγμα ποὺ ἐπαναφέρει στὸ προσκήνιο τὴν ψυχραιμία καὶ τὴν ἀπόλυτη διαύγεια πνεύματος μπροστὰ στὸν θάνατο, ποὺ ἐξέπληξαν προηγουμένως τὴ θεράπαινα (στ. 157). Ὁ Steidle θεωρεῖ τὴ στάση αὐτὴ ὡς ἔνδειξη γυναικείας σωφροσύνης ποὺ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐξωτερικεῦνται τὰ συναισθήματα τῆς συζύγου.¹⁵ Ὅμως μιὰ γυναίκα ποὺ ὑπακούει στὸ (ἀνδρικό) ἥρωϊκὸ ἰδεῶδες τῆς τιμῆς, χάριν τοῦ ὁποίου ἀρνεῖται νὰ προδώσει¹⁶ τὸν οἶκο καὶ τὸν ἄνδρα τῆς, μιὰ γυ-

ποὺ διερωτᾶται ἂν ὁ θρῆνος τοῦ Ἄδμητου, ποὺ εἶναι ἔτοιμος νὰ ριχτεῖ στὸν τάφο τῆς γυναίκας του γιὰ νὰ κατέβῃ μαζί τῆς στὸν Ἄδη (στ. 897-902), σημαίνει «another reversal of gendered roles».

13. Rush Rehm, *Marriage to Death: The Conflation of Wedding and Funeral Rituals in Greek Tragedy*, Princeton 1994, σ. 85, γιὰ τὸν παραλληλισμὸ γαμήλιας καὶ ἐπιθανάτιας προετοιμασίας.

14. Ἡ Maarit Kaimio, «Erotic Experience in the Conjugal Bed: Good Wives in Greek Tragedy», στὸ M. Craven Nussbaum - J. Sihvola (ἐκδ.), *The Sleep of Reason: Erotic Experience and Sexual Ethics in Ancient Greece and Rome*, Σικάγο 2002, σ. 106 παρατηρεῖ πὼς ἡ ἀλλαγὴ στάσης τῆς Ἄλκηστης ἐκπηγάξει ἀπὸ τὴ βεβαιότητά τῆς πὼς μιὰ ἄλλη γυναίκα θὰ πάρει τὴ θέση τῆς στὸ συζυγικὸ κρεβάτι (στ. 181). Ὅσο καὶ ἂν θεωροῦμε ἀπόλυτα σωστὴ τὴν ἀνάλυσή τῆς σχετικὰ μὲ τὸν ἐρωτικὸ χαρακτήρα τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ καὶ τῆς συνακόλουθης ἀπαίτησης νὰ μὴν ξαναπαντρευτεῖ ὁ Ἄδμητος, δὲν πιστεύουμε πὼς πρέπει νὰ συγχρίνουμε τὴ στάση τῆς Ἄλκηστης μὲ τὴν καταστροφικὴ ζήλεια τῆς Μήδειας (Kaimio, ὁ.π., σ. 107), καὶ γιὰ τὸ λέχος τῆς Μήδειας ἀπειλεῖται ἄμεσα μὲ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ Ἰάσωνα νὰ χωρίσει καὶ νὰ παντρευτεῖ τὴν Κρέουσα, ἐνῶ ἡ Ἄλκηστη ἀναφέρεται σὲ ἓνα ἀβέβαιο μέλλον χωρὶς νὰ γνωρίζει τίς προθέσεις τοῦ συζύγου τῆς.

15. Wolf Steidle, *Studien zum antiken Drama*, Μόναχο 1968, σ. 137.

16. Ἀνάλυση τῆς σημασίας τῶν ρημάτων *προτιμῶ* καὶ *προδίδωμι* γιὰ καθέναν ἀπὸ τοὺς δύο συζύγους στὸν Guido Paduano, *La formazione del mondo ideologico e poetico di Euripide: Alcesti, Medea*, Pisa 1968, σσ. 41-43.

ναίκα πού ἐπιχειρηματολογεῖ σὰν νὰ βρισκόταν στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου ἢ στὸ δικαστήριό καὶ νὰ ἤθελε νὰ πείσει τοὺς συμπολίτες τῆς γιὰ τὴν ὀρθότητα τῶν πράξεών τῆς, δὲν μπορεῖ νὰ ἐξομοιωθεῖ μὲ τὸ παραδοσιακὸ πρότυπο τῆς μετρημένης Ἀθηναίας πού σίγουρα γνώριζαν οἱ ἄνδρες τοῦ Κοινοῦ. Ὁ μονόλογος τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ, πού μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ καὶ ὡς διαθήκη τῆς,¹⁷ ἔχει σκοπὸ νὰ ἀποδείξει γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ τὴν ἀνωτερότητά τῆς ἀπέναντι στὸν Ἄδμητο, μιὰ ἀνωτερότητα πού ἐστιάζεται φαινομενικὰ στὴ δύναμη τῶν συναισθημάτων καὶ τῆς θέλησῆς τῆς:

*ἐγὼ σε πρесеβύουσα κἀντὶ τῆς ἐμῆς
ψυχῆς καταστήσασα φῶς τόδ' εἰσορᾶν
θνήσκω ... (στ. 282-284)
οὐκ ἠθέλησα ζῆν ἀποσπασθεῖσα σοῦ. (στ. 287)¹⁸*

Ὅμως ὁ Ἄδμητος εἶναι τελικὰ αὐτὸς πού «κερδίζει» μέσω τῆς θυσίας τῆς Ἄλκηστης· καὶ κερδίζει κάτι διόλου εὐκαταφρόνητο, διότι πρόκειται γιὰ τὸ ἀποκορύφωμα μιᾶς ζωῆς μέχρι τώρα ἀνέφελης καὶ ἀπόλυτα προσαρμοσμένης στὸ πλαίσιο τῆς (ἐξωτερικῆς τουλάχιστον) εὐγένειας. Πράγματι τίποτα δὲν τοῦ ἔχει λείψει: ἀριστοκρατικὴ καταγωγὴ, βασιλικὴ ἐξουσία (παραχωρημένη μάλιστα θεληματικὰ ἀπὸ τὸν Φέρη, πού ἀποσύρεται γιὰ χάρη του), πλοῦτος, γάμος ἀντάξιος τῆς κοινωνικῆς του θέσης (στ. 920-922, ὡς εὐπατρίδαι κἀπ' ἀμφοτέρων ὄντες ἀρίστων σύζυγες εἴμεν), παιδιὰ, καὶ κυρίως γιὸς πού θὰ τὸν διαδεχτεῖ στὸν θρόνο. Τὸ τελευταῖο στάδιο, πού θὰ προκαλέσει καὶ τὴ διακοπὴ τῆς εὐτυχισμένης του πορείας, θὰ εἶναι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἀθανασία πού θὰ ἀποκτήσει χάρη στὴ θυσία τῆς Ἄλκηστης. Ὁ Ἀπόλλων τοῦ προσφέρει μονάχα τὴ δυνατότητα τῆς αἰώνιας ζωῆς, τὸν βάζει ὅμως σὲ σκληρὴ δοκιμασία, διότι τοῦ ἀναθέτει τὸν ρόλο τοῦ αἰώνια ἐπιζώντος καὶ αἰώνια βασανιζόμενου ἀπὸ τὸ πένθος συζύγου.¹⁹ Τὸ ξεπέρασμα τοῦ πένθους θὰ σημάνει γι' αὐτὸν

17. Steidle, ὁ.π., στ. 137.

18. Βλ. Wildberg, ὁ.π., σσ. 20 καὶ 26-27, ἡ συζυγικὴ πίστη ἐξετάζεται ὡς βασικὸς μοχλὸς τῆς δράσης καὶ ὡς νεωτερισμὸς τοῦ Εὐριπίδη σὲ σχέση μὲ τὸ παραμυθικὸ μοντέλο, πού παρουσιάζει τὴ θυσία κάτω ἀπὸ ἓνα πιὸ χρησιμοθηρικὸ πρίσμα, δεδομένου ὅτι ἡ ἀνταμοιβὴ τῆς ἐθελοντικῆς θυσίας εἶναι ὁ γάμος τοῦ/τῆς μελλοθάνατου/τῆς μὲ τὸ ἀγαπημένο πρόσωπο. Τὸ χρησιμοθηρικὸ πρίσμα θὰ ἐμφανιστεῖ στὴν Ἄλκηστη μὲ τὴν παρεμβάση τοῦ Φέρη, πού ἐναφέρεται στὴ χρησιμότητα τοῦ γάμου μὲ μιὰ γυναίκα σὰν τὴν Ἄλκηστη, δηλαδὴ ἐνὸς γάμου πού ἔχει ἤδη λάβει χώρα.

19. Ἡ Sheila Murnaghan, «The Survivor's Song: the Drama of Mourning in Euripides' *Alcestis*», ICS 24-25 (1999-2000) 114, παρουσιάζει ὡς κύρια πηγὴ τραγικοῦ φόβου καὶ ἐλέους τὴ δοκιμασία τῶν ἐπιζώντων, πολὺ πιὸ ἐπίπονη ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ ἐθελούσιου θύματος. Κατὰ τὴ γνώμη τῆς, τὸ ἐπίκεντρο τῆς Ἄλκηστης εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο οἱ

τὴν ἀποτυχία τοῦ Ἀντικειμένου τῆς ἀθανασίας, ἀλλὰ καὶ τὸ τέλος τῆς δοκιμασίας στὴν ὁποία τὸν υπέβαλε ὁ Ἀπόλλων. Τῆς ἀποτυχίας αὐτῆς υπαίτιος εἶναι ὁ Ἡρακλῆς, ποὺ ἐμφανίζεται καὶ πάλι ὡς ἀντίπαλος τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ ᾽Αδμητου καὶ τῶν σχεδίων τοῦ Ἀπόλλωνα, ἀλλὰ καὶ τῶν προσδοκιῶν τῆς ᾽Αλκешτης. Μποροῦμε λοιπὸν τώρα νὰ προτείνουμε τὸ δεῦτερο ἀφηγηματικὸ σχῆμα, μὲ Ὑποκείμενο τὸν ᾽Αδμητο:

Ἀπόλλων (Δ) → ἀθανασία (Ἀντικ.) → ᾽Αδμητος (Π)

↑

᾽Αλκешτη (Β) → ᾽Αδμητος (Υ) → Ἡρακλῆς (Ἀντίπ.)
Θάνατος (Β)

Στὸ πλαίσιο τοῦ σχήματος αὐτοῦ μπορεῖ νὰ ἐνταχθεῖ καὶ ἡ χάρις ποὺ ζητᾶ ἡ ᾽Αλκешτη ἀπὸ τὸν ἐπιζῶντα σύζυγό της, ποὺ φαντάζει παράλογη, ἐφόσον δὲν ἀνταποκρίνεται οὔτε στὴν πραγματικότητα τῆς ἐλληνικῆς οἰκογένειας τῶν κλασικῶν χρόνων,²⁰ οὔτε στὸ παραμυθικὸ μοντέλο: πρόκειται γιὰ τὴν ἀπαίτηση τῆς διὰ βίου χηρείας, μὲ βασικὸ ἐπιχείρημα νὰ προφυλαχτοῦν τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὴν κακία μητριά, τὴν ἔχιδνα (στ. 305-310). Εἶναι προφανὲς πὼς τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ θέσει ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὴν εἰλικρίνεια τῆς μητέρας ποὺ νοιάζεται γιὰ τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν της, ἀντίθετα τὴν ἀποψη τῆς Kaimio, ὁ.π., σ. 107, ποὺ θεωρεῖ τὰ παιδιὰ ἀπλὴ πρόφραση («she uses her children as an excuse»). Ὅμως εἶναι ἐπίσης προφανὲς πὼς ἡ ᾽Αλκешτη βάζει σὲ δοκιμασία τὸν ἄνδρα καὶ αὐτοαποκαλεῖται *γυναῖκ' ἀρίστη* (στ. 324), ὑπογραμμίζοντας τὴ δύναμή της ὡς ζωοδότριας καὶ τὸν συνακόλουθο ὑποβιβασμὸ τοῦ ᾽Αδμητου ὡς λήπτη ζωῆς. Ἡ ἀπαίτησή της γίνεται ἀμέσως ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν ᾽Αδμητο (στ. 328-339) ποὺ ὑπόσχεταί *πένθος [...] ἂν αἰὼν οὐμὸς ἀντέχη* (στ. 336-337) καὶ διαβεβαιώνει πὼς δὲν ἐπιθυμεῖ πλέον ἄλλα παιδιὰ (στ. 334-335): ὅσο γιὰ δεῦτερο γάμο, οὔτε κἀν τὸ διανοεῖται:

ἐπεὶ σ' ἐγὼ

καὶ ζῶσαν εἶχον καὶ θανοῦσ' ἐμῆ γυνή

μόνη κεκλήση, κοῦτις ἀντὶ σοῦ ποτε

τόνδ' ἄνδρα νύμφη Θεσσαλὶς προσφθέγγεται. (στ. 328-331)

ἐπιζῶντες ἀντιμετωπίζουν τὸν θάνατο ἐνὸς ἀγαπημένου προσώπου.

20. Γιὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ γάμου, συμβολαίου μεταξὺ οἰκογενειῶν ποὺ ἀποκλείει τὴ συμμετοχὴ τῆς μελλονύμφης καὶ τὴν ἔκφραση τῶν συναισθημάτων της, βλ. W. K. Lacey, *The Family in Classical Greece*, Ithaca 1968 καὶ Kaimio, ὁ.π., ποὺ τονίζει ἐπίσης πὼς ἡ διὰ βίου χηρεία δὲν ἀποτελεῖ τρόπο ζωῆς κοινωνικὰ ἀποδεκτὸ γιὰ τὸν ἄνδρα. Ὁ Ἡρακλῆς, ποὺ διακατέχεται, κατὰ τὸν Steidle, ὁ.π., σ. 135, ἀπὸ «normalen griechischen Empfinden», θὰ ὑμνήσει μὲ τὴ σειρά του τὴν Κύπριδα τὴν εὐμενῆ (στ. 790-791) καὶ θὰ χαρακτηρίσει τὴν ὑπόσχεση τοῦ ᾽Αδμητου ὡς *μωρία* (στ. 1093), χωρὶς ὁμως νὰ τὴν καταδικάσει.

Στή συνέχεια, περιγράφοντας πώς προτίθεται να ζήσει τις μέρες του «αιώνιου» πένθους (στ. 343-347), δηλαδή τής έθελοντικής «οίκουρίας», δέχεται ως αυτονόητη μιὰ ἀπαίτηση με τὴν ὁποία ἡ Ἔλκηστη ἀντιστρέφει τοὺς παραδοσιακοὺς ρόλους τοῦ ἀνδρᾶ καὶ τῆς γυναίκας καὶ ἀποδεικνύει πὼς ἡ έθελοντικὴ καὶ ἀνιδιοτελὴς προσφορὰ τῆς εἶναι στὴν οὐσία ἐπιθυμία ἀθανασίας,²¹ ὄχι μόνο παραδοσιακῆς ἡρωϊκῆς ὑστεροφημίας. Ἔλλωστε ἀκόμα καὶ ὁ μετὰ θάνατον ἔπαινος ἀνήκει στοὺς ἀνδρες ἤρωες ποὺ ἔνδοξα ἔπεσαν στὸ πεδίο τῆς μάχης καὶ ὄχι στὴ γυναίκα ποὺ θυσιάζεται γιὰ νὰ σώσει τὸν ἀνδρᾶ τῆς.

Ὁ Ἄδμητος καλεῖται λοιπὸν καὶ αὐτὸς νὰ προβεῖ σὲ μιὰ θυσία, νὰ ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὴν ἐνεργὸ σεξουαλικὴ καὶ οἰκογενειακὴ ζωὴ, νὰ διάγει στὸ ἔξῃς μονήρη βίῳ. Καὶ ἡ Ἔλκηστη, ἡ ἀρίστη γυνή, τοῦ ἐπιβάλλει, κατὰ κάποιον τρόπο, τὴ βασανιστικὴ τῆς παρουσία, χωρὶς νὰ τοῦ ἀφήνει οὔτε κἀν τὴν πρωτοβουλία τῆς ἀνάμνησης καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης, πράγμα πού, στὰ μάτια ἐνὸς ἀνδρικοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ, μπορεῖ νὰ φανεῖ ὡς ἕνας ἀκόμα ὑποβιβασμὸς, ὡς ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης. Ὁ Ἄδμητος «ἀνήκει» στὸ ἔξῃς μόνο στὴν Ἔλκηστη,²² ποὺ τοῦ ἔδωσε τὴ ζωὴ σὰν ἄλλη μητέρα· τὸ τέλειο ἀλτρουιστικὸ ἰδεῶδες γκρεμίστηκε, ἀνοίγοντας ἔτσι τὸν δρόμο γιὰ τὴν ἐπόμενη δοκιμασία τοῦ Ἄδμητου, δηλαδή τὴν ἀναμέτρησή του με τὸν πατέρα του, τὸν Φέρη, ποὺ ἀνήκει στοὺς λόγῳ ... οὐκ ἔργῳ φίλους (στ. 339), σ' αὐτοὺς ποὺ πῖα ὁ νεαρὸς βασιλιάς θὰ στυγεῖ, θὰ ἐχθαίρει γιὰ ὅλη του τὴ ζωὴ (στ. 338). Ἔλλωστε, τὸ ὁμοίωμα τῆς θυσιασμένης συζύγου θὰ τὸν συντροφεύει στὸ κρεβάτι του, θλιβερὴ ἀνάμνηση μιᾶς ἀγάπης

21. Ἡ ἄνιση σχέση ἀνάμεσα στοὺς «δότες» ζωῆς, Ἀπόλλωνα καὶ Ἔλκηστη, καὶ στὸν λήπτη ζωῆς, τὸν Ἄδμητο, ἀναπτύσσεται στὸν Padilla, ὁ.π., 186. Καὶ ὁ Padilla καὶ ἡ Kaimio πιστεύουν πὼς ἡ Ἔλκηστη ἔχει ἐρωτικὰ κίνητρα καὶ συνδέουν τὴν ἀπαίτησή της με τὸν σαρκύβρεχτο ἀποχαιρετισμὸ τοῦ κρεβατιοῦ. Μάλιστα ὁ Padilla προχωρεῖ ἀκόμα περισσότερο, μιλώντας γιὰ συμβολικὸ «εὐνοουχισμό» τοῦ Ἄδμητου (ὁ.π., 195).

22. Σύμφωνα με τὴν ἐρμηνεία τῆς Ἔλκηστης στὸ Συμπόσιο τοῦ Πλάτωνα, 179b-180b, 208d-e (βλ. David M. Halperin, «Why is Diotima a woman? Platonic eros and the figuration of gender», στὸ D. M. Halperin - J. J. Winkler - F. I. Zeitlin (ἐπιμ.), *The Construction of the Erotic Experience in the Ancient Greek World*, Princeton - New Jersey 1990, σ. 270, ποὺ ἀναφέρεται ἐπίσης στὸν Ἡσίοδο, ἀπόσπασμα 275 M.-W.), ἡ στάση τῆς ἡρωίδας ταιριάζει ἀπόλυτα με τὰ ἐρωτικὰ στερεότυπα τῆς γυναίκας ποὺ εἶναι ἰκανὴ καὶ νὰ δώσει, ἀλλὰ καὶ νὰ λάβει ἐρωτικὴ ἡδονὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἐκπηγάζει ὁ ἡρωϊσμὸς τῆς, ἀντίθετα ἀπὸ τὸν ἀνδρᾶ ποὺ παρουσιάζεται ὡς δειλότερος καὶ μαλθακότερος (ἀντίθεση Ἔλκηστης καὶ Ὀρφέα). Ἡ ἀποψη αὐτῆ, ποὺ βασίζεται ἐπίσης στὸ σχῆμα δόσις/ἀντίδοσις, σχετίζεται καὶ με τὴν ἐρμηνεία τοῦ Jakob, ὁ.π., ποὺ θεωρεῖ τὴν Ἔλκηστη ὡς προάγγελο τῆς ρομαντικῆς ἑλληνιστικῆς μυθιστορίας. Εἶναι ἀλήθεια, ὅπως ἀναφέρει ἡ Kaimio, ὁ.π., πὼς ὁ συζυγικὸς ἔρωτας δὲν ἀποτελεῖ θέμα τῆς τραγικῆς ποίησης, γιὰ τὸν δὲν ἀνταποκρίνεται στὸ πρότυπο τῆς γυναίκας ὡς μητέρας καὶ συζύγου. Βέβαια ἡ Ἔλκηστη ἔρχεται ἀπὸ τὸν χῶρο τοῦ παραμυθιοῦ· ὁμως, ἀν θεωρήσουμε τὴν παρουσίαση τοῦ Εὐριπίδη ὡς προβληματισμὸ ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν καὶ σεξουαλικῶν στερεοτύπων, δὲν μποροῦμε νὰ δεχτοῦμε πὼς ὁ κύριος μοχλὸς τῆς δράσης εἶναι τὰ ἀνιδιοτελῆ συναισθήματα.

ποῦ πρέπει μὲ κάθε τρόπο νὰ ὑπερβῆ τὰ ὅρια τοῦ θανάτου:

*σοφῆ δὲ χειρὶ τεκτόνων δέμας τὸ σὸν
εἰκασθὲν ἐν λέκτροισιν ἐκταθήσεται,
ᾧ προσπεσοῦμαι καὶ περιπτύσσων χέρας
ὄνομα καλῶν σὸν τὴν φίλην ἐν ἀγκάλαις
δόξω γυναῖκα καίπερ οὐκ ἔχων ἔχειν. (στ. 348-352)*

Τὴν τελευταία αὐτὴ δοκιμασία δὲν τοῦ τὴν ἐπιβάλλει ἡ Ἑλκιστοῦ, ἀλλὰ τὴν ὑπαγορεύει κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὴ θυσία τῆς. Εἶναι ἡ καθαρὰ προσωπικὴ συμβολὴ τοῦ Ἑλκιστοῦ στὸν δρόμο του γιὰ τὴν ἀθανασία, εἶναι ὅμως καὶ ἓνα εἶδος θανάτου.²³ Μὲ τὸν ἐναγκαλισμὸ τοῦ ὁμοιώματος στὸ λέκτρον ποῦ μὲ τόσα δάκρυα εἶχε ἀποχαιρετήσῃ ἡ μελλοθάνατη, ὁ Ἑλκιστος ἐνώνεται συμβολικὰ μὲ τὸν θάνατο, ἐκεῖ ποῦ πρὶν εἶχε ἐνωθεῖ σεξουαλικὰ μὲ τὴ γυναῖκα του. Αὐτὴ ἡ εἰκονικὴ σεξουαλικὴ ἔνωση δὲν εἶναι τάχα ἓνα ἀκόμα σκαλοπάτι τῆς ἐθελοντικῆς του θανάτωσης, τῆς ἀντιδόσεως ποῦ προσφέρει ὡς ἀντάλλαγμα τῆς δόσεως τῆς θυσίας;²⁴

Ἡ παρουσία τοῦ Φέρη διακόπτει πρὸς στιγμὴν τὴ συγκινητικὴ ἀτμόσφαιρα ποῦ εἶχε δημιουργηθεῖ μετὰ τὸν ἀποχαιρετισμὸ καὶ τοὺς ὑπαινιγμοὺς τῆς πρώτης στιχομυθίας μὲ τὸν Ἡρακλῆ, ὅπου κυριαρχεῖ τὸ θέμα τοῦ θανάτου. Διακόπτει ἐπίσης καὶ τὴν ἐκφορὰ τῆς νεκρῆς, προσφέροντάς τῃς τὸν καθιερωμένο κόσμον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐγκωμιαστικά του λόγια, ποῦ ὅμως ὑπογραμμίζουν περισσότερο τὴ χρησιμότητα τῆς θυσίας τόσο γιὰ τὸν πατέρα, ὅσο καὶ γιὰ τὸν γιό:

23. Τὸ θέμα τοῦ «θανάτου» τοῦ Ἑλκιστοῦ, τῆς ζωῆς δηλαδή ποῦ δὲν εἶναι πιά ζωὴ καὶ ποῦ δὲν ἀξίζει νὰ τὴ ζεῖ κανεὶς, βλ. Susanetti, ὁ.π., καὶ Basta Donzelli, ὁ.π. Ὁ Segal μιλά ἐπίσης γιὰ «nonlife». Στὸ θέμα αὐτὸ θὰ ἐπανεέλθουμε, διότι συντελεῖ στὴ συνειδητοποίηση τοῦ ἀνδρα, μετὰ, βέβαια, τὴν (ὀριστικὴ καὶ ἀμετάκλητη ὅπως νομίζει) ἀποχώρηση τῆς γυναίκας ἀπὸ τὴ ζωὴ. Βέβαια τὸ θέμα τοῦ ὁμοιώματος παραπέμπει στὸν μῦθο τοῦ Πρωτεσίλαου, ἢ στὴν ὁμώνυμη (χαμένη) τραγωδία τοῦ Εὐριπίδου (Steidle, ὁ.π., 135 καὶ Assaël, ὁ.π., 42-43). Ὅμως αὐτὸ ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερο δὲν εἶναι τόσο ἀπὸ ποῖα ἀκριβῶς μυθικὰ ἢ παραμυθικὰ μοτίβα ἐμπνεύστηκε ὁ ποιητής, ὅσο τὸ γιατί τὰ ἐπέλεξε ὡς συνθετικὰ στοιχεῖα τοῦ ἔργου του.

24. Ἡ Murnaghan, ὁ.π., 113, μιλά γιὰ «freeze of the household» μὲ τὴν ὑπόσχεση τοῦ Ἑλκιστοῦ νὰ μὴν ξαναπαντρευθεῖ καὶ νὰ μὴν κάνει ἄλλα παιδιὰ, κάτι ποῦ ἀντιβαίνει στὸ «καθῆκον» τῶν ἐπιζώντων, ὅπως τὸ ἀναφέρει ὁ Περικλῆς στὸν Θουκυδίδου (2.44), γιὰ τὸν ὁποῖο *ἰδίᾳ τε γὰρ τῶν οὐκ ὄντων λήθη οἱ ἐπιγιγνώμενοι ἔσσονται, καὶ τῇ πόλει διχόθεν*. Ὅμως ἡ διαφορὰ ἔγκειται ἀκριβῶς στὸ σημεῖο αὐτό: ὁ Ἑλκιστος δὲν ἐπιζητεῖ τὴ λήθη, τὸ ἀντίθετο μάλιστα. Ὅσο γιὰ τὸν ρόλο τῶν ἀπογόνων στὸ πλαίσιο τῆς πολιτικῆς ὄντοτητας, τοῦ συνόλου, δὲν φαίνεται νὰ ἀπασχολεῖ καθόλου τὸν βασιλιά, ὁ ὁποῖος τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἐνεργεῖ καὶ σκέπτεται ὡς ἄτομο.

τὸ ταύτης σῶμα τιμᾶσθαι χρεῶν,
 ἥτις γε τῆς σῆς προύθανε ψυχῆς [...]
 καὶ μ' οὐκ ἄπαιδ' ἔθηκεν [...]
 πάσαις δ' ἔθηκεν εὐκλεέστερον βίον
 γυναιξίν, ἔργον τλᾶσα γενναῖον τόδε.
 ὦ τόνδε μὲν σώσασ', ἀναστήσασα δὲ
 ἡμᾶς πίτνοντας, χαῖρε, κἂν Ἄιδου δόμοις
 εὔ σοι γένοιτο. φημί τοιούτους γάμους
 λύειν βροτοῖσιν, ἢ γαμεῖν οὐκ ἄξιον. (στ. 619-628)

Ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴ χρησιμότητα (λύειν) καὶ τὴν ἀχρηστία (οὐκ ἄξιον) τοῦ γάμου ἀποτελεῖ τὴν κατακλείδα τοῦ πρώτου λόγου τοῦ Φέρη. Γιὰ πρώτη φορὰ τὸ κοινὸ ἀντιμετωπίζει μιὰ διαφορετικὴ θεώρηση τῆς θυσίας τῆς Ἄλκηστης, καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ὁ Ἄδμητος ἀναγκάζεται νὰ ἐξετάσει αὐτὴ τὴ θεώρηση, ἂν μὴ τι ἄλλο γιὰ νὰ ἀντικρούσει τὰ λόγια τοῦ πατέρα του, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχει ἤδη ἐκδηλώσει τὰ ἀρνητικὰ του συναισθήματα. Ὁ Φέρης λειτουργεῖ ἐπομένως ὡς ζωντανὴ συνείδηση τοῦ Ἄδμητου, ὡς ἐπικριτὴς ποὺ μιλάει χωρὶς περιστροφές καὶ ἀναγκάζει τὸν γιό του νὰ προσγειωθεῖ στὴν πραγματικότητα: ἂν ἡ εὐκλεῆς Ἄλκηστη τὴν ὁποία τώρα ὄλοι θρηνοῦν καὶ ἐγκωμιάζουν βρίσκεται στὸ νεκρικὸ τῆς κρεβάτι, εἶναι γιὰ τὸν Ἄδμητος δὲν ἀποδέχτηκε τὴ θνητὴ του μοῖρα:

σὺ γοῦν ἀναιδῶς διεμάχου τὸ μὴ θανεῖν,
 καὶ ζῆς παρελθὼν τὴν πεπρωμένην τύχην,
 ταύτην κατακτάς· εἴτ' ἐμὴν ἀψυχίαν
 λέγεις, γυναικός, ὦ κάκισθ', ἡσσημένος,
 ἢ τοῦ καλοῦ σοῦ προύθανεν νεανίου; (στ. 694-698)

Ἡ κατωτερότητα τοῦ Ἄδμητου, τοῦ ἐπιζῶντος ποὺ δὲν ἀπολαμβάνει τῆς εὐκλείας τοῦ ἠρωϊκοῦ νεκροῦ, μετατρέπεται σὲ ἦττα καὶ ἡ ἐθελούσια προσφορὰ τῆς Ἄλκηστης σὲ φόνο τοῦ ὁποῖου ἠθικὸς αὐτουργὸς εἶναι ὁ Ἄδμητος. Καὶ ἂν ὁ Φέρης δὲν ἐκδήλωνε τὴν περιφρόνησή του γιὰ τὸν παραδοσιακὸ ἀριστοκρατικὸ κώδικα προτιμώντας τὴ ζωὴ ἀπὸ τὴ μετὰ θάνατον δόξα (στ. 725-726), θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι ὁ ρόλος του συνίσταται στὸ νὰ ὑπενθυμίσει στὸν γιό τὰ καθήκοντα κάθε ἀνδρα ἀπὸ καλὴ γενιά: ὅτι δηλαδὴ ὀφείλει νὰ προστατεύει τὴ γυναίκα του καὶ τὸ σπιτικό του, ὅτι ὁ ἠρωϊκὸς θάνατος τοῦ ἀνήκει καὶ ὅτι πρέπει νὰ δέχεται μὲ γενναιότητα τὸ πεπρωμένο του. Ὅμως ὁ Φέρης λειτουργεῖ ἐδῶ ὄχι ὡς ἐκπρόσωπος τῆς παραδοσιακῆς εὐγένειας, ἀλλὰ ὡς καταλύτης γιὰ νὰ ἀρχίσει πλέον ἡ ἀργή, ἀλλὰ σταθερὴ συνειδητοποίηση τοῦ Ἄδμητου,²⁵ ὁ

25. Λεπτομερὴς ἀνάλυση τῆς ἀναμέτρησης Ἄδμητου - Φέρη καὶ τῆς σημασίας τῆς γιὰ

ὁποῖος ἀπαρνούμενος τοὺς γονεῖς του (στ. 638-639, 641, 665-666, 735) καὶ διώχοντάς τους ἀπὸ τὸ παλάτι (ἄπελθε, στ. 729· ἔρρων νυν αὐτὸς χῆ ξυνοικήσασά σοι, στ. 734), κόβει τὸν ὀμφάλιο λῶρο ποὺ τὸν συνδέει μὲ τὴν οἰκογένειά του. Ἡ θυσία τῆς Ἴαλκηστης ἔθεσε τέλος στὴν ἐξέλιξη τῆς οἰκογένειάς της, ἐφόσον ὁ Ἴαλμητος πλέον θὰ «μονάσει»· ἡ ἐκδίωξη τῶν γονέων ἔθεσε μὲ τὴ σειρά της τέλος στὴν οἰκογένεια τοῦ Φέρου.²⁶ Οἱ παραδοσιακοὶ δεσμοὶ αἵματος ἀνατρέπονται· ὅμως ὁ ὀργισμένος μέχρι παροξυσμοῦ Ἴαλμητος εἶναι σὲ θέση νὰ τοὺς ἀντικαταστήσει μὲ ἄλλες ἀξίες, τὸ ἴδιο στέρεις; Ὅσο καὶ ἂν διακηρύσσει πῶς γυναῖκ' ὀθνεῖαν ἐγὼ καὶ μητέρα / καὶ πατέρα γ' ἐνδίκως ἂν ἡγοίμην μόνην (στ. 646-647), χρειάζεται μιὰ πραγματικὴ ἐμπειρία τῆς ζωῆς χωρὶς τὴν Ἴαλκηστη γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει μόνος του πλέον τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ ἀναρωτηθεῖ ἂν τὸ Ἄντικείμενό του πραγματοποιήθηκε.²⁷

2. Ἡ θυσία ὡς ἀνατροπὴ τῶν καθιερωμένων ἀξιών: κοινωνικοποίηση τῆς γυναίκα, συνειδητοποίηση τοῦ ἀνδρα

Θυσιάζόμενη, ἡ Ἴαλκηστη κάνει ἕνα βῆμα ὄχι μόνο πρὸς τὸν Ἴαλμητο, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἔξω κόσμο, σφαῖρα ποὺ παραδοσιακὰ κατέχουν οἱ ἄνδρες ἐνῶ οἱ γυναῖκες περιορίζονται στὸν οἶκο.²⁸ Μὲ τὴν ἀπαίτηση τῆς διὰ βίου χηρείας ποὺ τερματίζει τὴν ἐξέλιξη τοῦ οἴκου, τὸ κέντρο βάρους μεταφέρεται πλέον στὴ μορφὴ ποὺ θὰ πάρει ἡ ἡρωϊκὴ πράξη στὴ μνήμη τῶν ἐπιζώντων. Βέβαια τόσο ὁ Ἴαλμητος, ὅσο καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ Χοροῦ, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ ὁ Φέρου δὲν φεῖδονται ἐπαίνων γιὰ τὴ νεκρή· ὅμως αὐτὸ ποὺ μετράει δὲν εἶναι τόσο τὸ ἐγκώμιο τῆς Ἴαλκηστης ὡς ἀφοσιωμένης συζύγου, ἀλλὰ ὡς ἀνθρώπινου ὄντος ποὺ δέχτηκε τὴν ἐκμηδένισή του γιὰ

τὸν προβληματισμὸ τοῦ Εὐριπίδου σχετικὰ μὲ τὶς παραδεδομένες ἀξίες τῆς ἀλληλεγγύης τῶν ὁμογενῶν στὸν Jakob, ὁ.π.

26. Βλ. Rehm, ὁ.π., σ. 91 καὶ Wildberg, ὁ.π., σ. 33, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τὴν ἐκδίωξη τῶν γονέων ὡς ἀπόδειξη τῆς ἀποξένωσης τοῦ Ἴαλμητου ἀπὸ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτὸ, ἀντίθετα μὲ τὴ φιλοξενία ποὺ τοῦ ἐπιβάλλει νὰ δεχθεῖ «das Fremde in das Eigene». Εἶναι χαρακτηριστικὸ πῶς ὁ Εὐριπίδης τοποθέτησε τὴ σκηνὴ αὐτὴ μετὰ ἀπὸ τὴν πρώτη ἐπαφὴ τοῦ Ἴαλμητου μὲ τὸν Ἡρακλῆ καὶ τὴν ἐπιμονή του νὰ φιλοξενήσει τὸν ἥρωα, παρόλο τὸ πένθος του.

27. Ἡ A. M. Dale, Euripides *Alcestis*, Οξφόρδη 1954, σ. 106, πιστεύει πῶς ἡ ἀναμέτρηση κλείνει μὲ ὑπερίσχυση τοῦ Φέρου, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσει οὔτε τὸν Ἴαλμητο οὔτε τὸν Χορὸ, εἶναι ὅμως ἀπαραίτητη: «the plot requires that Admetus shall be defeated here, so that when his temper has cooled he shall realize what the ill-disposed can make of his situation. Sorrow and ill fame are what he gained by living on, the first he has begun to feel already, the second only the malice of Pheres could bring home to him».

28. Γιὰ τὴν ταύτιση τῆς γυναίκα, μητέρας καὶ συζύγου, μὲ τὰ ἐνδότερα, ἰδιαίτερα μὲ τὸν θάλαμο, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἄρρηκτη σύνεσή της μὲ τὸν ἄνδρα εἰδικὰ ὅσον ἀφορᾷ τὴ θυσία, βλ. Nicole Loraux, *Façons tragiques de tuer une femme*, Παρίσι 1985, σσ. 51-53 (στὸ ἐξῆς: *Façons tragiques*).

τῆ συνέχιση τῆς ζωῆς κάποιου ἄλλου, αὐτὸ ποὺ ὁ Paduano εὐστοχα ὀνομάζει «accostamento all'alterità».²⁹ Καὶ γι' αὐτὴ τῆς τῆ στάση θὰ κερδίσει πλέον τῆ θέση τῆς στῆ δημόσια σφαίρα τῶν ἡρώων, ὅπως οἱ ἀθηναῖοι πολῖτες ποὺ ἔπεσαν στὸ πεδίο τῆς μάχης κέρδισαν ἕναν λαμπρὸ ἐπιτάφιο,³⁰ ὅπως οἱ ἐπικοί ἥρωες ἢ οἱ νικητὲς τῶν ἀγώνων κερδίζουν τὰ ἐπινίκια:

πολλὰ σε μουσοπόλοι
 μέλψουσιν κατ' ἐπτάτονόν τ' ὀρείαν
 χέλυν ἔν τ' ἀλύροις κλέοντες ὕμνους,
 Σπάρτα [...]
 λιπαραῖσί τ' ἐν ὀλβίαις Ἀθάναις.
 τοίαν ἔλιπες θανοῦσα
 μολπὰν μελέων ἀοιδοῖς. (στ. 445-454)

Ἄιδου νύμφη παρεδρεύεις (στ. 746)
 μηδὲ νεκρῶν ὡς φθιμένων χῶμα νομιζέσθω
 τύμβος σᾶς ἀλόχου, θεοῖσι δ' ὁμοίως
 τιμάσθω, σέβας ἐμπόρων.
 καὶ τις δοχμίαν κέλευθον
 ἐμβαίνων τόδ' ἔρει·
 αὐτὰ ποτὲ προύθανεν ἀνδρός,
 νῦν δ' ἔστι μάκαιρα δαίμων. (στ. 995-1003)³¹

Βέβαια δὲν εἶναι δύσκολο νὰ ἐγκωμιασθεῖ ἀπὸ τοὺς ἄνδρες μιὰ γυναίκα ποὺ μὲ τὸν θάνατό τῆς παύει πλέον νὰ ἀπειλεῖ τὰ καθιερωμένα κοινωνικὰ στερεότυπα.³² Ὅμως ἡ θυσία τῆς ἀρίστης γυναικὸς δὲν ἀποτελεῖ αὐτὴ

29. Paduano, ὁ.π., σ. 43: «Nell'amore si verifica una sintesi inscindibile dei motivi soggettivi di esaltazione della personalità et dell'accostamento all'alterità». Στὸ πλαίσιο αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἐνταχθεῖ καὶ ἡ ἐξέταση τῆς ἀμφισημίας τοῦ ρήματος *προδίδωμι*, ἀνάλογα μὲ τὸ ἄν χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν Ἄδμητο ἢ τὴν Ἄλκηστη.

30. Γιὰ τὴν Ἀθήνα ὡς κατεξοχὴν πόλη τοῦ ἐπιτάφιου λόγου καὶ τὸν ρόλο τοῦ ἐπιτάφιου γιὰ τὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ συνοχὴ καὶ τὴ συνειδητοποίηση τῶν πολιτῶν, βλ. Nicole Loraux, *L'invention d'Athènes. Histoire de l'oraison funèbre dans la «cité classique»*, Παρίσι 1981. Ἡ διαφορά μεταξὺ γυναικείου καὶ ἀνδρικοῦ κλέους μὲ ἀναφορὰ καὶ σὲ γυναικεῖα ἐπιτύμβια ἐπιγράμματα ὑπογραμμίζεται ἐπίσης ἀπὸ τὴν Nicole Loraux, *Façons tragiques*, ὁ.π., σσ. 55-57.

31. Ἡ Basta Donzelli, ὁ.π., σ. 61, σωστὰ παρατηρεῖ ἐδῶ πῶς ὁ Χορὸς ποὺ θρηνεῖ τὸν θάνατο τῆς Ἄλκηστης στὴν ἀρχή, στὸ δεῦτερο στάσιμο τῆ δοξάζει ὡς ἥρωα. Καὶ ἀκόμα καὶ στὸ τελευταῖο στάσιμο, «mentre ribadisce ancora una volta che la morte è *ananke*, [...] preconizza la gloria futura di Alceste». Πρόκειται ἀκριβῶς γιὰ τὸν τάφο τῆς, ποὺ γίνεται πλέον τόπος προσκυνήματος, τόπος ἱερός.

32. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀποψη τοῦ Thomas Rosenmeyer, «*Alcestis: Character and Death*», στὸ *The masks of Tragedy: Essays on Six Greek Dramas*, Austin 1963, σ. 231.

καθαυτὴ ἀπειλὴ γιὰ τὰ κεκτημένα τῶν ἀνδρῶν, διότι δὲν ἀνατρέπει τὸ παραδοσιακὸ μοντέλο ποὺ θέλει τὴ σύζυγο νὰ προσφέρει τὴ ζωὴ τῆς γιὰ τὸν σύζυγο (καὶ ὄχι τὸ ἀντίθετο), σώζοντας ἐπίσης τὰ παιδιὰ τῆς ἀπὸ τὴν ὀρφάνια, δεδομένου ὅτι ὁ πατέρας εἶναι ἐπιφορτισμένος νὰ φροντίζει γιὰ τὸ μέλλον καὶ τὴν ἀσφάλειά τους (καθὼς καὶ γιὰ τὰ νόμιμα δικαιώματα τοῦ γιοῦ, τοῦ διαδόχου). Αὐτὸ ποὺ ἀλλάζει εἶναι ἀκριβῶς τὸ ὅτι μὲ τὴ θυσία τῆς γυναίκας ὑπογραμμίζεται ἡ φιλοψυχία τοῦ ἀνδρα, ἐπομένως ἡ ἔλλειψη γενναιότητος³³ ποὺ πρῶτος ἐπισήμανε ὁ Φέρης, ποὺ ὅμως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἄδμητος δὲν θὰ ἀργήσει νὰ παραδεχτεῖ, ἀρχίζοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὴ σταδιακὴ συνειδητοποίηση τῆς βαθιᾶς ἀλλαγῆς ποὺ προκλήθηκε μὲ τὴ θυσία τῆς γυναίκας του:³⁴

*εἶρε δέ μ' ὅστις ἐχθρὸς ὦν κυρεῖ τάδε·
ἰδοῦ τὸν αἰσchrῶς ζῶνθ', ὃς οὐκ ἔτλη θανεῖν,
ἀλλ' ἦν ἔγηνεν ἀντιδοῦς ἀψυχία
πέφευγεν Ἄιδην· κατ' ἀνὴρ εἶναι δοκεῖ;* (στ. 954-957)

Διατυπώνεται ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἀξία του ὡς ἀνδρα, παρόλο ποὺ τὰ πικρὰ ἐπικριτικὰ λόγια θὰ προέλθουν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του. Ἴσως γιὰ τὴν τῶρα πιά ὁ Ἄδμητος ἔχει διαπιστώσει στὴν πράξη πῶς ὁ θάνατος τῆς Ἄλκηστης ἐπέφερε καὶ τὸν δικό του θάνατο (ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ συμβολικὰ ἐπιδίωκε καὶ ἡ ἴδια, σύμφωνα μὲ τὸ σχῆμα *δόσις/ἀντίδοσις*). Τὸ παλάτι του εἶναι πιά *στυγναὶ ὄψεις χήρων μελάθρων* (στ. 861). Ὅσο γιὰ τὸν γάμο, καλύτερα νὰ μὴν εἶχε γίνει ποτὲ (στ. 880-881), ἀφοῦ δὲν τοῦ ἔμελλε νὰ ζήσει μέχρι τέλους μὲ τὴν ἀγαπημένη του. Ἡ ἀνάμνηση τῆς περασμένης εὐτυχίας γίνεται ἰδιαίτερα αἰσθητὴ μὲ τὴν ἀντίθεση τῶν νυφικῶν καὶ τῶν πένθιμων ρούχων, ποὺ εἰκονίζουν τὴν ἀντίθεση τῶν δύο κόσμων στοὺς ὁποίους καθέννας ἀπὸ τοὺς συζύγους ζεῖ πιά χώρια ἀπὸ τὸν ἄλλον, δηλαδή, ὅπως παρατηρεῖ σωστὰ ἡ R. Rehm, ὁ.π., σ. 88, «a wedding procession turned upside down»:

*λευκῶν τε πέπλων μέλανες στολμοὶ
πέμπουσί μ' ἔσω
λέκτρων κοίτας ἐς ἐρήμους.* (στ. 923-925)

33. Συνέπεια τῆς ἔλλειψης (ἀνδρικής) γενναιότητος ἀποτελεῖ ἡ ἀντιστροφή τῶν ρόλων καὶ τῶν χώρων, ποὺ ἐπισημαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν Segal, ὁ.π.: ὁ ἀνδρας παραμένει στὸν οἶκο, πλῆι στὰ ὀρφανὰ παιδιὰ του, ἐνῶ ἡ γυναίκα ἐκφέρεται, ὅπως οἱ πεσόντες στὸ πεδίο τῆς μάχης ὑπερασπιστὲς τῆς πατρίδας.

34. Λεπτομερὴς ἀνάλυση τῆς ἀντιστροφῆς τῶν ρόλων ἀνδρα-γυναίκας δεδομένου ὅτι ὁ ἠρωϊσμός καὶ ἡ γενναιότητα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξύμνηση, «the bardic praise», ἀνήκουν πλέον στὴ γυναίκα, βλ. Segal, ὁ.π.

Ἡ δυστυχία τοῦ Ἄδμητου, ποὺ τὸν σπρώχνει στὰ ἄκρα (γιατί τὸν ἐμπόδισαν νὰ ριχτεῖ μέσα στὸν τάφο τῆς πιστῆς του συντρόφισσας καὶ νὰ τὴν ἀκολουθήσει στὸν Ἄδη; στ. 899-902) τοῦ δείχνει τὴν πραγματικὴ ἀξία τῆς ἀθανασίας: μιὰ ζωὴ χωρὶς εὐκλεία, χωρὶς εὐτυχία, χωρὶς ζωὴ τελικά· ὅσο γιὰ τὴν πραγματικὴ ἀξία τοῦ θανάτου, ποὺ τόσο ἐπιθύμησε νὰ ἀποφύγει χωρὶς νὰ γνωρίζει ἀκριβῶς τίς συνέπειες τῆς πραγματοποίησης τῆς ἐπιθυμίας του, τώρα πιά ἀναγνωρίζει πῶς μπορεῖ κάποτε νὰ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ αὐτὴν τῆς ζωῆς, γιατί ὁ δαίμων τῆς Ἄλκηστης εἶναι ὅχι μόνον εὐτυχέστερο[ς], ἀλλὰ καὶ χωρὶς μόχθους καὶ εὐκλείης. Ἄνωμαλη προσγείωση, ἀλλὰ κυρίως ἀναγνώριση μὲ τὴν ἀριστοτελικὴ ἔννοια, δηλαδὴ πέρασμα ἀπὸ τὴν ἄγνοια στὴ γνώση μὲ τὴ διαπίστωση ἄρτι μανθάνω (στ. 940). Δύο ἀπλὲς λέξεις ποὺ φανερώνουν πῶς μέσα ἀπὸ τὸ βάθος τῆς συμφορᾶς του, ὁ Ἄδμητος, σὰν ἄλλος ἔφηβος, προετοιμάζεται γιὰ τὴν «ἐνηλικίωσή» του, δηλαδὴ γιὰ τὴν ἐγκατάλειψη τοῦ προστατευμένου ἀπὸ τὴν παραδοσιακὴ ἀριστοκρατικὴ του θέση περιβάλλοντος καὶ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς πραγματικῆς ζωῆς χωρὶς δικλείδα ἀσφαλείας.³⁵ Ἡ ἀναμέτρηση μὲ τὸν Φέρη, παρόλο ποὺ ἐκτυλίσσεται σὲ ἀτμόσφαιρα ὀργῆς, εἶναι ἓνα πρῶτο βῆμα. Γιὰ τὸν Ἄδμητο μιὰ «ξένη», ὀθνεῖα, ἀξίζει πλέον περισσότερο ἀπὸ τὴ μητέρα καὶ τὸν πατέρα του.

Ἡ σχέση μὲ τὴν ὀθνεῖα θὰ ἀποτελέσει ἀντικείμενο τῆς πρώτης συζήτησης τοῦ Ἄδμητου μὲ τὸν μέλλοντα ξένο του, τὸν Ἡρακλῆ. Καὶ ὅσο ἡ ὑπεροχὴ τῆς ὀθνεῖας, τῆς θυραίας Ἄλκηστης ἐπὶ τῶν ὁμογενῶν ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴ ἑνὸς προβληματισμοῦ γιὰ τὴν ἀξία τῆς ἀριστοκρατικῆς ἠθικῆς ποὺ στηρίζεται στὴ συνοχὴ τοῦ γένους, ἄλλο τόσο ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Ἄδμητου νὰ φιλοξενήσει τὸν ξένο ποὺ ἐμφανίστηκε ἀπροειδοποίητα στηρίζεται στὴ διαιώνιση αὐτῆς τῆς ἀριστοκρατικῆς ἠθικῆς καὶ συνάμα τοῦ ἀνδρικοῦ συστήματος ἀξιών, δεδομένου ὅτι ἡ φιλοξενία σφραγίζει τίς σχέσεις φιλίας μεταξὺ τῶν (ἀνδρῶν) ξένων. Παράλληλα, τὸ ἐπεισόδιο τοῦ Ἡρακλῆ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ παραδοσιακὰ στοιχεῖα τοῦ μύθου τῆς Ἄλκηστης, καὶ ἔχει ἤδη προαγγελθεῖ ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα στὸν Πρόλογο, στὸ

35. Ὁ Segal, ὁ.π., σ. 39, παρατηρεῖ πῶς μὲ τὴν ἀναγνώριση ὁ Ἄδμητος μαθαίνει ὅτι ἡ ζωὴ δὲν ἐξαγοράζεται καί, μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτή, ὁ Εὐριπίδης «suggests that the myth just won't work; and he thus undoes the play's operative fantasy of being able to evade death». Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ τραγωδία ἀποκόπτεται πιά ὀριστικὰ ἀπὸ τὸ παραμυθικό της μοντέλο. Σωστὰ εἶχε παρατηρήσει ἡ θεράπαινα (στ. 145, 197-198) πῶς ὁ Ἄδμητος θὰ ξαναβρεῖ κατὰ κάποιον τρόπο τὰ λογικά του, μόνον ὅταν θὰ συνειδητοποιήσει τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς του, δηλαδὴ μετὰ τὴν ὀριστικὴ ἀποχώρηση τῆς Ἄλκηστης ἀπὸ τὴ ζωὴ. Αὐτὴ ἡ συνειδητοποίηση δὲν γεννᾷ κανένα αἰσθημα ἐνοχῆς (μὲ τὴ σημερινὴ ἔννοια τῆς λέξης), διότι ὅ,τι ἔγινε εἶναι ἀποτέλεσμα, ἀπὸ τὴ μιά, θεϊκῆς παρέμβασης, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐλεύθερης ἐπιλογῆς (ἀποδοχὴ τοῦ δώρου τοῦ Ἀπόλλωνα γιὰ τὸν Ἄδμητο, ἀποδοχὴ τῆς θυσίας γιὰ τὴν Ἄλκηστη). Βλ. καὶ Steidle, ὁ.π., σσ. 138-139.

τέλος τοῦ διαλόγου του μετὰ τὸν Θάνατο (στ. 65-69), ὅπου ἀναφέρεται ρητὰ πὼς ἡ νεκρανάσταση τῆς Ἑλκιστοῦ θὰ εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τὴν ξενία. Τὸ κοινὸ γνωρίζει τὴν εὐσέβεια τοῦ Ἑλκιστοῦ, δὲν μπορεῖ ἐπομένως νὰ ἔχει καμιά ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἔκβαση τῶν γεγονότων. Ὅσο γιὰ τὴν νίκη τοῦ ἥρωα ἐπὶ τοῦ Θανάτου, ἀποτελεῖ καὶ αὐτὴ στοιχεῖο τοῦ μυθικοῦ καὶ παραμυθικοῦ μοντέλου.³⁶ Ποιὸς εἶναι λοιπὸν ὁ προβληματισμὸς ποὺ θέτει στὸ κοινὸ τοῦ ὁ ποιητῆς μετὰ τὴν παρουσία τοῦ Ἑλκιστοῦ πρὶν καὶ μετὰ τὴν ἀναμέτρηση τοῦ Ἑλκιστοῦ μετὰ τὸν Φέρης;

Ἐνας πρῶτος λόγος συνδέεται μετὰ τὴν σκηναϊκὴν παρουσία τοῦ Ἑλκιστοῦ, ποὺ μέχρι τὴν στιγμή τῆς ἐμφάνισής τοῦ «ἀτρόμητου γιοῦ τῆς Ἑλκιστοῦ» (στ. 505-506) λειτουργοῦσε ὡς alter ego στὸ πλαίσιο τοῦ ζευγαριοῦ, συμπληρώνοντας τὴν γυναῖκα του καὶ ὑπακούοντας στίς ἐπιταγές της. Ἐναντιμέτωπος μετὰ τὴν αἴτηση φιλοξενίας τοῦ Ἑλκιστοῦ, γιὰ πρώτη φορὰ ὁ χῆρος βασιλιάς εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ἀποφασίσῃ ἐντελῶς μόνος του καὶ μάλιστα σὲ μιὰ στιγμή κατὰ τὴν ὁποία εἶναι βαθύτατα ταραγμένος, μετὰ τὸν συγκινητικὸ ἀποχαιρετισμὸ του μετὰ τὴν Ἑλκιστοῦ. Κατὰ κάποιον παράξενο τρόπο, τὸ πρῶτο βῆμα τῆς συνειδητοποίησης τοῦ Ἑλκιστοῦ, τὸ δικό του «accostamento all'alerità», δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὰ ἀριστοκρατικὰ πρότυπα τῆς ξενίας, παρὰ μόνον στὸ ὅτι, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Χορὸς, ἡ φιλοξενία εἶναι μωρία (στ. 552) γιὰ κάποιον ποὺ ζεῖ ἕνα τέτοιο πένθος. Ὅμως ὁ ἴδιος ὁ Χορὸς ἐπαινεῖ τὴν ἀπόφασή τοῦ Ἑλκιστοῦ (ὡς πολὺξενος καὶ ἐλευθέρου ἀνδρὸς αἰεὶ ποτ' οἶκος, στ. 569) καὶ ὁ ἴδιος ὁ βασιλιάς μετὰ τὴν ἐμφάνισή (οὐκ ἔστιν, δύο φορές, στὴν ἀρχὴ τῶν στ. 539 καὶ 545) ἀναγκάζει σχεδὸν τὸν ξένο νὰ παραμείνῃ στὸ παλάτι, γιὰ τὸ νὰ ἀκουστῇ πὼς δόμους τοὺς ἐμοὺς ἐχθροξένους (στ. 558) θὰ προσέθετε μιὰ ἀκόμα συμφορὰ σ' αὐτὴν ποὺ ἤδη τὸν ἔχει χτυπήσει. Καὶ ὡς ἀποκορύφωμα τῆς ἀριστοκρατικῆς θεώρησης τῆς φιλοξενίας, ὁ Ἑλκιστος ἀναφέρει τὴν προσδοκία ἀνταπόδοσης (στ. 559-560) καθὼς καὶ τὴν ἀπόρριψη τῆς ἀτιμίας (στ. 567).

Ἡ ἐξήγηση ποὺ εἶναι ἀναγκασμένος ὁ οἰκοδεσπότης νὰ δώσει στὸν ξένο του γιὰ τὴν πένθιμη ἐμφάνισή καὶ ἐνδυμασία του (στ. 512) δὲν ἐντάσσεται στὸ πλαίσιο τῆς παραδοσιακῆς εὐγένειας. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ δεύτερος λόγος τῆς ἐμφάνισής τοῦ Ἑλκιστοῦ καὶ τὸ ἀντικείμενο τῆς γεμάτης ὑπονοουόμενα στιχομυθίας του μετὰ τὸν Ἑλκιστοῦ. Πὼς θὰ μπορέσει ὁ χῆρος βασιλιάς ἀπὸ τὴν μιὰ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὴν εὐγένεια καὶ τὴν θεοσέβεια ποὺ μέχρι τώρα τὸν χαρακτήριζαν, ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως νὰ

36. Μοντέλο ποὺ ἡ λαϊκὴ ἑλληνικὴ μουσα τραγοῦδησε σὲ πολλὰ δημοτικὰ τραγούδια, ἰδιαίτερα στὸν λεγόμενον ἀκριτικὸ κύκλο τοῦ Διγενῆ, ποὺ παλεύει μετὰ τὸν Χάροντα στὸ μαρμαρένιο ἄλωνι.

δικαιολογήσει τὸ πένθος του; Πῶς θὰ μεταμορφωθεῖ ἀπὸ λήπτη ποὺ ἦταν ὡς τώρα σὲ δότῃ ὄχι πιά μιᾶς ὑπόσχεσης (ὅπως συνέβη μὲ τὴ διὰ βίου χηρεία), ἀλλὰ ἐνὸς πολὺ ἀπτοῦ, συγκεκριμένου δώρου, τῆς φιλοξενίας;

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ χωρισμοῦ τῆς παρουσίας τοῦ Ἡρακλῆ σὲ δύο μέρη ἔγκειται ἀκριβῶς στὴν παρακολούθησιν τῆς σταδιακῆς ἀλλαγῆς τοῦ Ἄδμητου. Στὸ πρῶτο μέρος ἡ παρουσία/ἀπουσία τῆς Ἀλκιστῆς εἶναι κατάφωρη, ἀλλὰ μόνο γιὰ τὸν Ἄδμητο καὶ τὸ κοινό. Ὁ Ἡρακλῆς δὲν φαίνεται τόσο ἔξυπνος³⁷ (ἢ τόσο διεισδυτικός) ὥστε νὰ καταλάβει τὰ ὑπονοούμενα:

διπλοῦς ἐπ' αὐτῇ μῦθος ἔστι μοι λέγειν. (στ. 519)

ἔστιν τε κούκέτ' ἔστιν, ἀλγύνει δ' ἐμέ. (στ. 521)

τέθνηχ' ὁ μέλλων, κούκέτ' ἔσθ' ὁ κατθανών. (στ. 527)

Ἀντίθετα ἀπὸ τὸν Ἄδμητο, ὁ προσγειωμένος Ἡρακλῆς σαφῶς διακρίνει τὴ ζωὴ ἀπὸ τὸν θάνατο (στ. 528), χωρὶς ὅμως νὰ μπορεῖ νὰ συλλάβει τὴν ἠθελημένη ἀμφισημία μὲ τὴν ὁποία ὁ Ἄδμητος περιβάλλει τὴ νεκρή, ποὺ εἶναι ὀθνεῖα, ὄχι συγγενής,³⁸ ἀλλὰ καὶ ἀναγκαία δόμοις (στ. 533). Αὐτὴ ἡ ξένη, θὰ πεῖ ἀργότερα ὁ Ἄδμητος στὸν πατέρα του, ἔχει στὸ ἐξῆς ἀρρεῖ τὴ θέση τῆς μητέρας καὶ τοῦ πατέρα (στ. 646-647).³⁹

Ὅμως ἡ ὥρα δὲν ἔχει ἀκόμα φθάσει γιὰ νὰ κάνει ὁ βασιλιάς τὸ μεγάλο ἄλμα καὶ νὰ διαλέξει ὀριστικὰ τὴ θυραία, ἀπορρίπτοντας τοὺς συγγενεῖς, δηλαδὴ ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τὴν παραδοσιακὴ εὐγένεια στὴν ὁποία παρέμενε προσκολλημένος μέχρι τώρα. Ἡ πραγματικὴ «ἐνη-

37. Βλέπουμε στὴ συνέχεια τὸν Ἡρακλῆ νὰ γλεντοκοπᾶ, πράγμα ποὺ σοκάρει ιδιαίτερα τὸν θεράποντα (στ. 747-772). Ὅμως, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Lesky, ὁ.π., σσ. 82-84, ἡ εἰκόνα αὐτῆ ἀποτελεῖ πιθανότατα ἐπιρροὴ τοῦ Φρυνίχου, καὶ δὲν ἀλλοιώνει τὸν ἠρωϊσμό του, διότι ὅλοι οἱ ἥρωες ποὺ ὁ λαὸς σέβεται καὶ τιμᾶ γίνονται συχνὰ στόχος διακωμώδησης, χωρὶς νὰ εἶναι χαρακτηρὲς ἄξεστοι καὶ χονδροειδεῖς σὰν αὐτοὺς ποὺ συναντᾶμε στὴν κωμωδία. Μποροῦμε νὰ τὸ διαπιστώσουμε αὐτὸ παρακολουθώντας τὴ ριζικὴ ἀλλαγὴ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ γλεντζέ μὲ μόλις μαθαίνει τὴν ἀλήθεια (στ. 837-860). Ἐπομένως, τὸ ὅτι δὲν ἀποκρυπτογραφεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ λόγια τοῦ Ἄδμητου δὲν ὀφείλεται σὲ διανοητικὴ κατωτερότητα (δηλαδὴ σὲ ὑπεροχὴ τῆς μυϊκῆς δυνάμεως ἐπὶ τῆς ἔξυπνάδας), ἀλλὰ ἐντάσσεται στὴ δραματικὴ οἰκονομία.

38. Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς συμφωνεῖ ἀπόλυτα μὲ τὴν παραδοσιακὴ ἀριστοκρατικὴ λογικὴ, διότι, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Steidle, ὁ.π., σ. 146, ἡ Ἀλκιστῆ, ὡς σύζυγος, δὲν συνδέεται μὲ δεσμοὺς αἵματος μὲ τὸ γένος τοῦ Ἄδμητου καὶ προέρχεται στὴν κυριολεξία ἀπὸ ἔξω, εἶναι θυραία.

39. Σύμφωνα μὲ τὴ Rehm, ὁ.π., σ. 92, ὁ Ἄδμητος ἀναγνωρίζει ἐδῶ πῶς οἱ δεσμοὶ τοῦ γάμου ὑπερισχύουν τῶν δεσμῶν αἵματος. Ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς Ἀλκιστῆς ὡς ὀθνεῖας ἢ θυραίας, παρόλο ποὺ ἀντικατοπτρίζει τὴν κοινωνικὴ πραγματικότητά, ἀποκρύπτει τὴν ἀλήθεια, δηλαδὴ τὸ ὅτι αὐτὴ ἡ ξένη, ἐπιλέγοντας τὸν θάνατο, ἀπέδειξε πῶς ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο τμῆμα τοῦ οἴκου.

λικίωση» τοῦ Ἄδμητου θὰ ἔρθει στὴ δεύτερη φάση τῆς ἀντιμετώπισης τοῦ Ἡρακλῆ, ὅπου θὰ βρεθεῖ καὶ πάλι στὴ θέση τοῦ λήπτη, ὅμως αὐτὴ τὴ φορά ἔχοντας περάσει τὴ δοκιμασία τοῦ πένθους καὶ τῆς μοναξιάς, τῆς ὀδυνηρῆς ἀλλὰ ἀπαραίτητης ἀπόφασης νὰ δεχτεῖ τὸν ξένο, καὶ τέλος τῆς ὄχι λιγότερο ὀδυνηρῆς λογομαχίας μὲ τὸν πατέρα του. Γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, στὴ δεύτερη αὐτὴ φάση ὁ Ἄδμητος πρέπει νὰ ἀποφασίσει μόνος του, παρά τις φιλικὲς παροτρύνσεις τοῦ Ἡρακλῆ. Καὶ γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά βρίσκεται χωρὶς *alter ego*, ρόλο ποῦ στὸ προηγούμενο ἐπεισόδιο ἔπαιξε ὁ Φέρης, ἀναγκάζοντας τὸν γιό του νὰ τοῦ ἀντιπαρατεθεῖ. Εἶτε ἐπρόκειτο γιὰ τὸν συμπληρωματικὸ τοῦ ρόλου ὡς *alter ego* τῆς Ἑλένης, εἶτε γιὰ τὸν ἀντιθετικὸ ὡς *alter ego* τοῦ Φέρη, οἱ ἀντιδράσεις τοῦ Ἄδμητου ἦταν πάντα συνάρτηση κάποιου ἄλλου. Τώρα, μὲ τὴν ἀποδοχὴ τοῦ δώρου ποῦ ἔφερε ὁ Ἡρακλῆς κερδίζοντάς το μὲ κόπο ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ Θανάτου, θὰ ἀποδειχθεῖ ἂν πραγματικὰ ὁ προορισμένος γιὰ τὴν ἀθανασία βασιλιάς ἔμαθε νὰ φρονεῖ θνητὰ, ὅπως λέει ὁ Ἡρακλῆς (στ. 799).

Ὅπως εἶναι ἀναμενόμενο, γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ ἡ δοκιμασία τοῦ Ἄδμητου, ἡ πρώτη ἀντίδραση θὰ εἶναι ἡ ἄρνηση καὶ ἡ διαβεβαίωση τῆς αἰώνιας συζυγικῆς πίστης, τῆς ἀγάπης γιὰ τὴ γυναίκα του, ἐνὸς ἔρωτος ποῦ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς λογικῆς (στ. 1080) καὶ τερματίζει συμβολικὰ καὶ τὴ δική του ζωὴ, ποῦ ἀπώλεσεν (στ. 1082) ἡ θυσία τῆς Ἑλένης. Ὅπως μάλιστα ἡ γυναίκα ποῦ τοῦ ἔφερε ὁ ξένος μοιάζει ἐκπληκτικὰ μὲ τὴ νεκρὴ (στ. 1061-1069), ὁ πόνος τοῦ Ἄδμητου δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἀκόμα πιὸ βασανιστικὸς. Τὸ κοινὸ ὅμως γνωρίζει ὄχι μόνον τὴν πραγματικὴ ταυτότητα τῆς νεκραναστημένης, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ Ἄδμητου νὰ ἀπαρνηθεῖ τοὺς γονεῖς του γιὰ χάρη τῆς γυναίκας του. Ὁ προβληματισμὸς ἐδῶ ἔγκειται στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο, ἀποδεχόμενος τὸ δῶρο, ὁ Ἄδμητος θὰ ἐπανεέλθει στὴ ζωὴ, στὴν πραγματικὴ ζωὴ, ὄχι στὴ φαντασίωση ὅπου εἶχε τὴν πρόθεση νὰ ζήσει ὡς αἰώνια θρηγῶν χῆρος συντροφιά μὲ τὸ ὁμοίωμα τῆς πεθαμένης γυναίκας του.

Στηριζόμενος καὶ αὐτὸς στὴν ἀμφισβημία τῶν λέξεων ὀθνεῖα καὶ θυραία, ὁ Ἡρακλῆς παρουσιάζει τὴ νεκραναστημένη Ἑλένη ὡς μιὰ ξένη, τὴν ὁποία θέλει ἀπλῶς νὰ ἐμπιστευτεῖ στὴ φύλαξη τοῦ οἰκοδεσπότη του, προσωρινὰ ἢ μόνιμα (στ. 1020-1024), γιὰτὶ ἀποτελεῖ γι' αὐτὸν ἕνα τρόπαιο ποῦ κέρδισε μετὰ ἀπὸ πολύμοχθο ἀγῶνα (στ. 1025-1033). Ὁ ἥρωας παίζει μὲ τις λέξεις, ὅπως πρὶν ὁ Ἄδμητος, λέγοντας πὼς χρόνῳ δὲ καὶ σύ μ' αἰνέσεις ἴσως (στ. 1036), καὶ πιὸ κάτω, στὴ στιχομυθία ὅπου τελικὰ καταφέρνει νὰ πείσει τὸν βασιλιὰ νὰ δεχτεῖ τὴν ξένη, κάνοντας λόγο γιὰ νίκη, νικῶντι μέντοι καὶ σὺ συννικᾶς ἐμοὶ (στ. 1103). Πρόκειται πράγματι γιὰ μιὰ νίκη, ποῦ ξεπερνάει τὰ γνωστὰ παραμυθικὰ καὶ μυθικὰ ὅρια τῆς νεκρανάστασης τῆς ἀρίστης γυναικός: μιὰ νίκη τῆς ζωῆς ἐπὶ τοῦ

θανάτου,⁴⁰ που φέρνει στο προσκήνιο την αντίθεση ανάμεσα στην παραδοσιακή αριστεία (της θυσιαζόμενης γυναίκας, του ευγενούς γόνου που πρόκειται να συμπληρώσει την ευγένειά του με την άθυνασία) και στην επιλογή ενός άλλου δρόμου, που πολύ απέχει από τα παραδεδωμένα, διότι στηρίζεται στη δράση των θνητών που τώρα πια είναι «καταδικασμένοι» να ζήσουν.

Με τη μεσολάβηση της κατεξοχήν ανδρικής μορφής του Ἡρακλή επιτυγχάνονται συνάμα δύο στόχοι: πρώτον δίνεται η ευκαιρία στον Ἄδμητο, που ἀμφέβαλλε για τον ανδρισμό του (στ. 696-697, αὐτὸς που δέχτηκε να πεθάνει ἢ γυναίκα του στη θέση του δὲν εἶναι ἄνδρας, εἶναι ἕνα δειλὸ ἀνδρείκελο) να προβεῖ στην καθαρὰ ανδρική πράξη τῆς ξενίας και μάλιστα να δεχτεῖ στὸ παλάτι του κάποιον τοῦ ὁποῖου ὁ ανδρισμὸς μπορεῖ και να ἀποβεῖ «μεταδοτικός».⁴¹ δεῦτερον, καθοδηγούμενος ἀπὸ τὸ στιβαρὸ χέρι τοῦ γιοῦ τῆς Ἀλκμήνης, ὁ «ἀνήλικος» Ἄδμητος μυεῖται πλέον ὀριστικὰ και ἀμετάκλητα στὸν κόσμο τῶν ἐνηλίκων⁴² και χάνει τὴν ἀνεύθυνη νιότη τοῦ *alter ego* κάποιου ἄλλου. Ἡ σκηνὴ τῆς «παράδοσης» τῆς πεπλοφόρας γυναίκας στὸν μέλλοντα προστάτη της, πού, ὅπως παρατηρεῖ ἡ Rehm, ὁ.π., σ. 89, ἰσοδυναμεῖ με τὴ χειρονομία τοῦ κυρίου τῆς γυναίκας πρὸς τὸν μέλλοντα γαμπρό του, ἐπομένως με ἕνα νέο γάμο, ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν Ἄδμητο να τολμήσει να ἀγγίξει τὴν ξένη (στ. 1117) και να τὴν κοιτάξει κατὰματα, ὅταν τὸ πέπλο θὰ ἔχει σηκωθεῖ (στ. 1121-1122). Δηλαδή, να βρεθεῖ πρόσωπο με πρόσωπο με μιὰ πρωτόγνωρη πραγματικότητα που τοῦ προσφέρει ὁ φίλος του, βάζοντάς τον σὲ σκληρὴ δοκιμασία και ἀναγκάζοντάς τον να προβεῖ ὁ ἴδιος στὴν ὄλο-

40. Ἡ ἀντίθεση μεταξὺ ζωῆς και θανάτου, δηλαδή μεταξὺ φιλοξενίας και θυσίας, στὸ πλαίσιο τῆς ἀφηγηματολογικῆς ἀνάλυσης τοῦ ἔργου (τὸ τετράγωνο τῆς «βαθιάς δομῆς»), που συνδέεται ἐπίσης και με τοὺς συμμετρικοὺς ρόλους τῶν δύο θεϊκῶν προσώπων, τοῦ Ἀπόλλωνα στὴν ἀρχὴ τῆς δράσης και τοῦ Ἡρακλή στὸ τέλος, ἀναλύεται λεπτομερῶς ἀπὸ τὸν Μπεζαντάκο, ὁ.π.

41. Padilla, ὁ.π., 205: «Admetus has, indeed, been subject to attacks on his manhood, and Heracles' actions initiate him to a gendered identity for which loyalty to *philois* is paramount». Μόνο που ἡ ἀμφισβήτηση τοῦ ανδρισμοῦ τοῦ Ἄδμητου δὲν ἦταν παρὰ αὐτὸ που φοβόταν πὼς θὰ τοῦ προσάψουν οἱ κακοπροαίρετοι· δὲν πρόκειται λοιπὸν για πραγματικὲς ἐπιθέσεις ἐναντίον τῆς ἀξίας του ὡς ἄνδρα.

42. Ὁ Padilla, ὁ.π., 205, ἀναφέρεται στὴν ἀποδοχὴ τοῦ δώρου τοῦ Ἡρακλή ὡς «a double-edged rite of passage, in which [Admetus] is symbolically being initiated into heroic manhood, a thematic structure rendered ironic by the fact that he is a grown man». Δὲν συμφωνοῦμε με τὸν εἰρωνικὸ χαρακτήρα, διότι, ὅπως προαναφέραμε, παρόλο που, λόγω ἡλικίας, ὁ Ἄδμητος ἔχει ἀπὸ καιρὸ μνηθεῖ στὸν κόσμο τῶν ἐνηλίκων ἰδιαίτερα χάρη στὶς εὐθύνες του ὡς κυβερνῶντος, ὅσον ἀφορᾶ τὴ συμπεριφορὰ του στὸ ἔργο και τὴ συμμετοχὴ του στὴ λήψη τῶν ἀποφάσεων ἐνεργεῖ ὡς «ἀνήλικος» με τὴν ἀναποφασιστικότητα, τὴν ὑπερευαιθυσία, ἀλλὰ και τὴ φλόγα τῆς νιότης, ἀντίθετα ἀπὸ τὴν Ἄλκηστη που σὲ πολλὰ σημεία ἔχει ἀποδείξει τὴν ψυχραμὴ σκέψη της.

κληρωτική ἀποκατάσταση τῆς ζωῆς τῆς Ἑλκιστοῦ, ἀφοῦ ἡ γυναίκα ποὺ τοῦ ἔχει φέρει εἶναι γιὰ τὴν ὥρα μόνο ἓνα ὁμοίωμα καὶ ὁ Ἑλκιστος δὲν ἔχει ἀκόμα προβεῖ στὴν τελειωτική ἀναγνώριση καὶ ἀποδοχή.⁴³ Ἡ δοκιμασία, μετὰ ἀπὸ τὴν χαρὰ τῆς ἀναγνώρισης, ἔγκειται στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο θὰ ζήσει πᾶν τὸν βελτίω βίον τοῦ πρόσθεν (στ. 1157-1158), τὸν βίον ἐνὸς ἀνδρα, τὸν βίον ἐνὸς θνητοῦ. Σὲ τελευταία ἀνάλυση, ὁ Ἑλκιστος «χαρίζει» στὸν Ἑλκιστο τὸν βέβαιον θάνατο, ἐνῶ ὁ Ἀπόλλων τοῦ εἶχε χαρίσει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο, δηλαδὴ τὴν βεβαιότητα πῶς ποτὲ δὲν θὰ συναντοῦσε τὴν κοινὴ αὐτὴ μοῖρα τῶν θνητῶν.

Καὶ ἡ Ἑλκιστο; Τώρα ποὺ ἐπανῆλθε στὴν ζωὴ, δὲν μπορεῖ πλέον νὰ προσβλέπει στὸ κλέος, στὴν ἀποθέωση ποὺ τραγουδοῦσε γιὰ χάρι τῆς ὁ Χορός, οὔτε μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ἥρωϊκὴ σύζυγος ποὺ μὲ αὐταπάρηση θυσιάζεται γιὰ τὸν ἀνδρα τῆς. Τὸ ἐρώτημα ἂν θὰ ξαναγυρίσει στὸν παραδοσιακὸ τῆς ρόλου στὸ πλαίσιο τοῦ οἴκου, ξεπερνᾶ τὰ ὅρια τῆς ἐρμηνείας τοῦ ἔργου, ἐφόσον ὁ μῦθος δὲν μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὴν συνέχεια τῆς ζωῆς τῆς μετὰ τὴν νεκρανάσταση. Μὲ τὴν παρέμβαση τοῦ Ἑλκιστο, γκρεμίζεται πλέον τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἀριστείας τῆς ὡς ἐθελούσιου θύματος: ἂν θέλει νὰ κερδίσει τὴν ἀριστεία, θὰ πρέπει νὰ προσαρμοστεῖ στὴν πραγματικὴ ζωὴ, ἀκριβῶς ὅπως ὁ Ἑλκιστος προσαρμόστηκε στὴν θνητότητά του καὶ κατὰλαβε πῶς ἡ εὐγένεια δὲν συνδέεται μὲ τὴν κληρονομία τοῦ γένους. Τὰ κοινωνικά, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπικά-ἥρωϊκά στερεότυπα τῆς εὐγένειας τίθενται ὑπὸ ἀμφισβήτηση, δεδομένου ὅτι τώρα, μετὰ τὸ φαινομενικὰ αἴσιο τέλος, ἡ Ἑλκιστο καὶ ὁ Ἑλκιστος πρέπει νὰ κατακτήσουν τὴν εὐκλεία μέσα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Εἶναι γεγονός πῶς ὁ Εὐριπίδης δὲν ἀνατρέπει ὀλοκληρωτικὰ τοὺς παραδοσιακοὺς ρόλους τοῦ ἀνδρα καὶ τῆς γυναίκας, γιατί, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Segal, ἡ ἐπίπονη ἐμπειρία τοῦ θανάτου ἀνήκει στὴν γυναίκα, καὶ στὸ τέλος ὁ ἀνδρας ξεσπᾶ σὲ ἐκδηλώσεις χαρᾶς, ἐνῶ ἡ γυναίκα βρίσκεται ἀκόμα ὑπὸ τὴν ἐπήρεια τοῦ θανάτου καὶ πρέπει νὰ ὑποστεῖ τὸν καθιερωμένο ἐξαγνισμὸ (στ. 1144-1146). Παρόλο ὅμως ποὺ δὲν ἀνατρέπονται οἱ ρόλοι, δὲν μποροῦμε νὰ μὴν παρατηρήσουμε πῶς ὁ ποιητὴς

43. Ἡ Assaël, ὁ.π., 50-52, ἀναφέρεται στὸν ρόλο τοῦ Ἑλκιστο ὡς μύστη, συνδέοντας τὴν νεκρανάσταση τῆς Ἑλκιστο μὲ τὴν συμβολικὴ μύση τοῦ Ἑλκιστο. Ὁ Ἑλκιστος δὲν εἶναι ὁ μάγος ποὺ φέρνει στὸν φίλο του τὴν ὀλοζώντανη γυναίκα του (ὅπως στὰ παραμύθια), ἀλλὰ ὁ μυθικὸς ἥρωας ποὺ, συνδεόμενος μὲ τὰ Ἑλευσίνια μυστήρια καὶ τὸν ὄρφοισμό, καθοδηγεῖ τὸν Ἑλκιστο, μέχρις ὅτου ἐπιτευχθεῖ ἡ ἀπόλυτη κοινωνία ψυχῆς μὲ τὴν νεκραναστημένη γυναίκα. Μόνο τότε ἡ Ἑλκιστο θὰ ἐπανεέλθει στὴν ζωὴ, καὶ μόνο τότε θὰ ἀποκατασταθεῖ ἡ ἐνότητα τῆς «*psyché déchirée*» τοῦ Ἑλκιστο. Ὅμως, αὐτὴ ἡ αἴσια ἔκβαση (δηλαδὴ τὸ ὀριστικὸ τέλος τῆς ἱστορίας) δὲν ἐκτυλίσσεται ἐπὶ σκηνῆς, διότι ἂν ἀκολουθήσουμε τὴν θρησκευτικὴ ἐρμηνεία τῆς Assaël, ἡ φάση αὐτὴ τῆς μύσης πρέπει νὰ γίνῃ μέσα στὸ Ἱερό, ἐφόσον ἀντιστοιχεῖ καὶ μὲ τὴν καθοσίωση τοῦ Ἑλκιστο (σσ. 55-56).

εἰσάγει μιὰ ὄχι εὐκαταφρόνητη δόση ἀμφισβήτησης, μὲ τὴ σαφῆ διαφοροποίηση τῆς γυναίκας ποὺ παίρνει τὶς πρωτοβουλίες, ποὺ ἀπαιτεῖ, ποὺ ἐμφανίζεται καὶ ὡς παραδοσιακὴ σύζυγος, ἀλλὰ καὶ ὡς γενναῖος ἥρωας στὸ κατώφλι τοῦ θανάτου, καὶ τῶν ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων οἱ ἐνέργειες καὶ οἱ ἀποφάσεις καθορίζονται ἀπὸ ἐκεῖνες τῆς Ἔλκηστας, λειτουργώντας συμμετρικὰ ἢ διαμετρικὰ ἀντίθετα πρὸς αὐτήν. Ἡ σιωπὴ τῆς Ἔλκηστας εἶναι ἕνας ἀκόμα τρόπος γιὰ νὰ καταλάβει τὸ κοινὸ πῶς ἡ νεκραναστημένη δὲν εἶναι ἡ ἴδια γυναίκα μὲ αὐτὴν ποὺ δέχτηκε νὰ θυσιαστεῖ, πῶς ὁ Ἡρακλῆς τῆς ἀφαίρεσε καὶ αὐτῆς τὸ δῶρο τῆς μετὰ θάνατον δόξας καὶ τῆς αἰώνιας ἀνδρικής ἀφοσίωσης καὶ τὴν ἀνάγκασε νὰ ζήσει πλέον μιὰ ἄλλη ζωὴ. Τὸ ἐθελούσιο θῦμα ὑπόκειται στὴν κρίση τῶν συνανθρώπων της, στὴ δῆμου φάτιν, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι ἀδύνατο νὰ ξεφύγει ὡς τὴν πεπρωμένη ἡμέρα τοῦ θανάτου της. Ἀδυνατώντας πλέον νὰ ἐπιλέξουν τὴν ἀθανασία ἢ τὸν θάνατο, ἡ Ἔλκηστη καὶ ὁ Ἄδμητος ξεκινοῦν μιὰ νέα ζωὴ, πολὺ πιὸ δύσκολη ἀπὸ αὐτὴν τῶν παραμυθιῶν. Τὸ παραμῦθι τελειώνει μὲ τὴν ἐκπλήρωση τῆς ἀποστολῆς τοῦ γιοῦ τοῦ Δία καὶ τῆς Ἀλκμήνης, δηλαδὴ μὲ τὴν ἐπαναφορὰ στὴ ζωὴ καὶ τῶν δύο συζύγων. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἀρχίζει ἡ παιδεία ποὺ ὁ ἀθηναῖος πολίτης ἐρχόταν νὰ βρεῖ στὸ θέατρο τοῦ Διονύσου. Ἀρχίζει ἡ ἐφαρμογὴ τῆς τόσο ἀπλῆς διαπίστωσης τοῦ ἀνδρα ποὺ συνειδητοποιεῖ τὴ μοναξιά του: ἄρτι μανθάνω. Ἀρχίζει ἡ πορεία πρὸς τὴ γνώση.